

פעולות בנק ישראל

1. סיכום המאזן לסוף שנת 1967

הגורמים העיקריים שפעולתם משתקפת במאזן הבנק וכן בחשבון הרווח וההפסד שלו לשנת 1967 הם ההתרחבות המוניטארית המהירה בתקופת המתיחות שקדמה למלחמה ובתקופה שלאחריה, הגברת יבוא ההון בעקבות מגביות החירום והגידול במכירות איגרות החוב של מילווה העצמאות בחו"ל, התערערו מצבם של מספר בנקים בראשית השנה ושינוי שער החליפין של הלירה הישראלית בנובמבר 1967. כל אלה משתקפים במאזן הבנק, והביאו לעלייה ניכרת ביותר בסך הנכסים וההתחייבויות שלו, שהגיעו בסוף שנת 1967 ל-4,380.8 מיליון ל"י לעומת 3,023.3 ל"י בסוף 1967 — עלייה בשיעור 44.9 אחוזים, לעומת עלייה בשיעור 5.8 אחוזים בלבד בשנת 1966.

א. הנכסים

1. מטבע חוץ

בסכום הנכסים במטבע חוץ בבנק ישראל חלה בשנת 1967 עלייה ניכרת, לאחר ירידה קלה ב-1966. סך נכסי הבנק ברוטו במטבע חוץ וזהב — לרבות הלוואות למדינות ולמוסדות זרים, היתרה ברוטו בחשבונות הסילוקין וההשתתפות במוסדות בינלאומיים — הגיע בסוף 1967 ל-2,589.2 מיליון ל"י, שהן 739.8 מיליון דולר, לעומת 1,941.9 מיליון ל"י שהיו 647.3 מיליון דולר בסוף 1966.

2. התחייבויות הממשלה

התחייבויות הממשלה לבנק ברוטו, כפי שהן מופיעות במאזן, גדלו ב-591.9 מיליון ל"י (מ-310.0 מיליון ל"י בסוף 1966 ל-901.9 מיליון ל"י בסוף 1967). נתון זה אינו מבטא את מימון הממשלה באמצעות בנק ישראל, אלא רק את השינוי המאוני בהתחייבות הממשלה לבנק, שכן חלק מהפעולות קשור בעיסקות עם בנקים ובשוק הפתוח, וחלק קשור בזקיפת הפרשי הפיחות של בנק ישראל והממשלה לזכותה בסוף השנה. ניתוח מימון הממשלה באמצעות הבנק ניתן בפרק ט"ו לעיל ובנספח לו.

3. נכיון שטרות

בנכיון שטרות והלוואות במטבעי ישראלי חלה בשנת 1967 עלייה ניכרת בסך 139.4 מיליון ל"י (מ-106.4 מיליון ל"י בסוף 1966 ל-245.8 מיליון ל"י בסוף 1967). הגידול בסעיף זה קשור השנה במידה ניכרת במתן הלוואות למספר מוסדות בנקאיים שהסתככו (הבנק איפשר להם באמצעות הלוואות אלה לכבד את התחייבויותיהם כלפי לקוחותיהם, בהתאם להחלטת הממשלה) וכן בהמשך גידולן המהיר של הקרנות למימון היצוא, שבנק ישראל משתתף בהן. הגידול ביתרת הסעיף הוא לאחר הפחתת סכום של 31 מיליון ל"י שהופרש לחובות מסופקים, בקשר להפסדים העשויים להיווצר בעת מימוש הביטחונות העומדים כנגד ההלוואות.

לוח כ"א-1

הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל, 1966 ו-1967

1967		1966		1967		1966	
העלייה או הירידה (-)							
(מיליוני ל"י) (אחוזים)		(אחוזים)		(מיליוני ל"י)			
נכסים							
34.3	638.1	63.9	74.0	2,501.1	1,863.0	מטבע חוץ וזהב	
17.0	2.5	0.4	0.6	17.2	14.7	השתתפות במוסדות בינלאומיים	
21.5	6.6	1.0	1.2	37.3	30.7	חשבונות סילוקין	
73.3	78.1	4.7	4.3	184.6	* 106.5	גיירות ערך ממשלתיים	
105.7	184.2	9.2	6.9	358.5	* 174.3	מקדמות לממשלה לזמן ארוך	
1,033.7	337.0	9.4	1.3	369.6	32.6	התחייבויות שוטפות של הממשלה	
56.3	147.2	10.4	10.4	408.6	261.4	שטרות שנוכו והלוואות	
0.9	0.3	0.9	1.3	33.7	33.4	הלוואות למדינות ולמוסדות זרים	
550.0	3.3	0.1	—	3.9	0.6	חשבונות אחרים	
55.5	1,397.3	100.0	100.0	3,914.5	2,517.2	סך הכול	
-7.9	-39.8	—	—	466.3	506.1	חשבונות מקבילים **	
44.9	1,357.5	—	—	4,380.8	3,023.3	סך הכול כללי	
התחייבויות							
27.9	217.9	25.5	31.0	997.9	780.0	שטרי כסף ומעות במחזור	
1,059.9	513.0	14.3	1.9	561.4	48.4	פיקדונות הממשלה	
						פיקדונות מוסדות בנקאיים	
40.3	664.5	59.1	65.5	2,313.3	1,648.8	וכספיים ***	
-28.5	-3.9	0.3	0.5	9.8	13.7	חשבונות סילוקין	
—	—	0.5	0.8	20.0	20.0	הון וקרנות	
92.1	5.8	0.3	0.3	12.1	6.3	חשבונות אחרים ****	
55.5	1,397.3	100.0	100.0	3,914.5	2,517.2	סך הכול	
-7.9	-39.8	—	—	466.3	506.1	חשבונות מקבילים **	
44.9	1,357.5	—	—	4,380.8	3,023.3	סך הכול כללי	

הערות: הפרשים בסיכום נובעים מעיגול סכומים.

* מיון חדש.

** לרבות חשבונות עודפי מזון, אשראים דוקומנטריים וערבויות.

*** לרבות פיקדונות תושבי חוץ במטבע חוץ.

**** כולל פיקדונות מוסדות בינלאומיים.

בסכום השטרות שנוכו במטבע חוץ חלה ירידה: מ-51.7 מיליון דולר בשנת 1966 ל-46.5 מיליון דולר בשנת 1967, אם כי במונחים של לירות ישראליות מראה גם סעיף זה עלייה, כתוצאה משינוי שער החליפין של הל"י.

ב. ההתחייבויות

1. שטרי כסף ומעות במחזור

סכום שטרי הכסף והמעות במחזור גדל במשך שנת 1967 ב-27.9 אחוזים: מ-780.0 מיליון ל"י בסוף 1966 ל-997.9 מיליון ל"י בסוף 1967. חלק מהגידול של 218 מיליון ל"י נובע מההתרחבות המוניטארית המואצת במשך השנה, אך הוא מבטא כנראה גם נטייה מוגברת של הציבור להחזיק מזומנים וכן אחזקת מזומנים בשטחים המוחזקים. במשך השנה הפכה הלירה הישראלית להיות הילך חוקי ביהודה ובשומרון, ברצועת עזה ובצפון סיני, אך אין קיימים עדיין אומדנים על היקף מחזור המטבע באזורים אלה.

2. פיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים¹

סכום פיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים בבנק ישראל עלה ב-1967 ב-513 מיליון ל"י, והוא הגיע בסופה ל-561.4 מיליון ל"י, לעומת 48.4 מיליון ל"י בסוף 1966. הגידול קשור בהפקדת ספיי מגביות החירום במחצית השנייה של השנה.

3. פיקדונות מוסדות בנקאיים ומוסדות כספיים

פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים, במטבע ישראלי, בבנק ישראל גדלו במשך שנת 1967 ב-186.9 מיליון ל"י, ואילו פיקדונותיהם במטבע חוץ גדלו ב-477.6 מיליון ל"י. במונחי מטבע חוץ היה הגידול באחרונים בסך 82.9 מיליון דולר — מזה 47.3 מיליון דולר בפיקדונות פו"ק, 18 מיליון דולר בפיקדונות תמ"מ, 12 מיליון דולר בפיקדונות פת"ח, והיתרה בסך 5.7 מיליון דולר, התחלקה על פני יתר סוגי הפיקדונות.

2. הנכסים וההתחייבויות במטבע חוץ ובוזהב

א. הנכסים במטבע חוץ

בסך נכסי בנק ישראל במטבע חוץ ובוזהב, ברוטו, כלומר, לרבות היתרות במסגרת הסכמי התשלומים ברוטו וההלוואות למדינות ובנקים זרים חלה, כאמור, עלייה: 2,589.2 מיליון ל"י (739.8 מיליון דולר) בסוף 1967, לעומת 1,941.9 מיליון ל"י (647.3 מיליון דולר) בסוף 1966. נכסי הבנק נטו במטבע חוץ ובוזהב, כלומר בניכוי יתרות החובה במסגרת הסכמי התשלומים ובניכוי פיקדונות תושבי חוץ בבנק ישראל (פת"ח), גדלו מ-1,836.9 מיליון ל"י בסוף 1966 (612.3 מיליון דולר לפי השער הקודם של 3 ל"י לדולר) ל-2,431.4 מיליון ל"י בסוף 1967 (694.7 מיליון דולר לפי השער הנוכחי של 3.50 ל"י לדולר). העלייה נובעת איפוא הן משיערוך הנכסים בלירות ישראליות והן מגידול סכומי מטבע החוץ נטו שברשות הבנק ב-82.4 מיליון דולר, שהם 13.4 אחוזים. גידול ממשי זה בנכסים במטבע חוץ נובע מהפקדת חלק מההכנסות הנובעות מהרחבת יבוא ההון עקב פעולות מגבית החירום והגברת מכירות איגרות החוב של מדינת ישראל בחו"ל, בשנה שבה לא חל למעשה שינוי ניכר בחשבון השוטף במאזן התשלומים.

¹ הגדרת הסעיף שונתה בינואר 1968 מ"פיקדונות הממשלה".

למעשה, לא חל ב־1967 שינוי בכמות יתרות הזהב שברשות בנק ישראל, וסכומן בסוף השנה היה כסכומן בסוף 1966 — 68.4 מיליון דולר, לאחר שבנק ישראל נמנע, מזה תקופה ניכרת, מכל קניות של זהב למטרות מוניטאריות. עקב שינוי שער החליפין של הל"י גדל ערכן של יתרות הזהב במונחים של לירות ישראליות, כפי שהן מופיעות במאזן הבנק: מ־205.1 מיליון ל"י בסוף 1966 ל־239.5 מיליון ל"י בסוף 1967. חלקו של הזהב בכלל הנכסים ברוטו במטבע חוץ, כפי שפורטו לעיל, ירד מ־10.8 אחוזים בסוף 1966 ל־9.3 אחוזים בסוף 1967.

יתרות מטבע חוץ, להוציא הלוואות למוסדות זרים ויתרות בחשבונות הסילוקין, הוחזקו כולן במטבעות בני המרה חופשית, בעיקר בצורת שטרי אוצר ושטרות בנקאיים זרים, איגרות חוב של מדינות אחרות ושל מוסדות בינלאומיים או בפיקדונות לזמנים קצובים ופיקדונות עובר ושב נושאי ריבית בבנקים בחוץ לארץ. חלק קטן מהיתרות, הדרוש לניהול עסקיו השוטפים של הבנק במטבע חוץ, הוחזק בחשבונות עובר ושב שאינם נושאים ררוח.

לוח כ"א - 2

נכסי בנק ישראל במטבע חוץ וזהב, 1966 ו־1967

(מיליוני דולרים)

סוף התקופה)	מטבע חוץ	זהב	הלוואות לחוץ לארץ	יתרות נטו בחשבונות סילוקין	סך כל הנכסים ברוטו	פחות: פיקדונות תושבי חוץ	סך־כל הנכסים נטו
1966 דצמבר	552.6	68.4	11.1	5.7	637.8	25.5	612.3
1967 ינואר	545.9	68.4	10.7	6.7	631.7	24.5	607.2
פברואר	541.0	68.4	10.6	6.4	626.4	24.9	601.5
מארס	553.4	68.4	10.4	6.9	639.1	28.8	610.3
אפריל	544.9	68.4	10.2	7.7	631.2	31.0	600.2
אוגוסט *	707.9	68.4	9.3	12.1	797.7	32.2	765.5
ספטמבר	701.0	68.4	9.1	12.3	790.8	35.7	755.1
אוקטובר	686.8	68.4	11.0	8.5	774.7	36.8	737.9
נובמבר	652.2	68.4	10.7	8.0	739.3	32.9	706.4
דצמבר	646.2	68.4	9.6	7.9	732.1	37.4	694.7

* נתוני החודשים מאי־יולי לא פורסמו, בהתאם ל"תקנות שעות חירום (אי פירסום דו"חות מסוימים של בנק ישראל) תשכ"ז—1967" (קובץ התקנות 2048 מיום כ"א אייר תשכ"ז — 31.5.67).

למרות הגידול ביתרות מטבע החוץ שהושקעו, לא גדלה ההכנסה מהריבית עליהן אלא ב־2.5 מיליון דולר (מ־32 מיליון דולר ב־1966 ל־34.5 ב־1967) בשל היציבות, ובכמה מקרים הירידה בשערי הריבית בשוקי ההון השונים בשלושה הרבעים הראשונים של 1967. כמו כן הוגדלו ההשקעות בארצות הברית לתקופה העולה על שנה אחת ב־200 מיליון דולר. ההכנסה מהשקעות אלו נמוכה במידה מסוימת מזו שהתקבלה על סכומים אלה קודם לכן. התשואה השנתית הממוצעת על נכסי מטבע החוץ, לרבות הזהב, היתה 5.2 אחוזים, לאחר שיא בשיעור 5.7 אחוזים ב־1966 ולעומת 4.1 אחוזים ב־1965.

ב. חשבונות סילוקין בקשר להסכמי שלומים

בסוף שנת 1967 ניהל בנק ישראל חשבונות סילוקין עם עשר מדינות שעימן מקיימת ישראל הסכמי סחר ותשלומים. מספרן של מדינות אלה קטן באחת השנה, לאחר שבסוף אפריל 1967 פג תוקפו של הסכם התשלומים עם רומניה, ומאז תאריך זה מתנהל הסחר בין שתי המדינות, במסגרת ההסכמים השונים שנחתמו ביניהן במשך השנה, במטבע בר המרה חופשית. נוסף על החשבונות עם מדינות אלה, נכלל בחשבונות הסילוקין החשבון עם ברית המועצות, שאיננו נובע מהסכם סחר ותשלומים, אלא הינו חלק מתמורת המכירה לממשלת ישראל של בניינים וקרקעות שהיו בבעלות ממשלת ברית המועצות בישראל. בתמורה זו יש להשתמש לשם קניית מוצרים בישראל, אולם גם קודם לניתוק היחסים מצד ברית המועצות, היא לא ניצלה, למעשה, חשבון זה במשך השנה. בהמשך למגמה הקיימת מזה מספר שנים, היתה גם ב-1967 היתרה נטו בחשבונות אלה לזכות ישראל; כלומר, ישראל ייצאה למדינות הסכמי התשלומים במסגרת ההסכמים יותר מכפי שהיא ייבאה מהן. סכום היתרות לזכות ישראל בחשבונות הסילוקין הגיע בסוף 1967 ל-37.2 מיליון ל"י (10.6 מיליון דולר), בעוד שסכום היתרות לחובתה הגיע ל-9.7 מיליון ל"י (2.8 מיליון דולר). היתרה הנקייה לזכות ישראל הסתכמה איפוא ב-27.5 מיליון ל"י (7.8 מיליון דולר), לעומת 17 מיליון ל"י (5.7 מיליון דולר) בסוף 1966: גידול בסך 2.1 מיליון דולר, לעומת גידול של 0.6 מיליון דולר ב-1966.

לוח כ"א-3

היתרות נטו בחשבונות הסילוקין, 1966 ו-1967

(אלפי דולרים)

הארץ (סוף התקופה)	1966	1967	העלייה או הירידה (-)
בולגריה	271	923	652
ברזיל	-1,576	-652	924
גאנה	493	232	-261
הונגריה	878	1,703	825
יוון	300	293	-7
יוגוסלביה	2,835	2,047	-788
פורטוגל	-1,125	-952	173
פולין	3,841	3,530	-311
רומניה	1,562	—	-1,562
צ'כוסלובקיה	465	465	—
תורכיה	1,111	1,895	784
סכומים במעבר נטו			
וחשבונות אחרים	-3,393	-1,628	1,765
סך הכול	5,662	7,856	2,194
סך הכול (אלפי ל"י)	* 16,986	** 27,496	7,679

* לפי השער 3.00 ל"י = 1 דולר.
** לפי השער 3.50 ל"י = 1 דולר.

ג. פיקדונות מטבע חוץ

פיקדונות מטבע החוץ של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל הסתכמו בסוף 1967 ב־1,601.3 מיליון ל"י (457.5 מיליון דולר) לעומת 1,123.7 מיליון ל"י (374.6 מיליון דולר) בסוף 1966 — עלייה בסך 82.9 מיליון דולר שהם 22.1 אחוזים. העלייה בסכומים בל"י היא גבוהה יותר, וההפרש נובע, כאמור, משינוי שער החליפין. פיקדונות אלה מחולקים לכמה סוגים:

1. פיקדונות לזמן קצוב של תושבי ישראל (פו"ק)

פיקדונות אלה הם פיקדונות נקובים במטבע חוץ שהופקדו במוסדות הבנקאיים על־ידי תושבי ישראל המקבלים העברות מחוץ לארץ, בעיקר מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה. הפיקדונות ניתנים לחידוש, או, לפדיון במטבע ישראלי, כרצון בעליהם, לפי שער החליפין שיהיה אז בתוקף. המוסדות הבנקאיים חייבים להפקיד את מלוא סכום פיקדונות לקוחותיהם בבנק ישראל, כלומר לקיים עליהם נזילות בשיעור 100 אחוזים. בסוף 1967 הסתכמו פיקדונות אלה ב־1,018.7 מיליון ל"י (291.1 מיליון דולר) לעומת 731.3 מיליון ל"י (243.8 מיליון דולר) בסוף 1966. הגידול בהם ב־1967 היה של 47.3 מיליון דולר. הממשלה ובנק ישראל נושאים בתשלום הריבית על פיקדונות אלה לפי השיעורים דלקמן: פיקדונות לשלושה חודשים — 3 אחוזים; לשישה חודשים — 4 אחוזים; לתשעה חודשים — 5 אחוזים; לשנים־עשר חודשים — 6 אחוזים. שיעור אחרון זה הורד מ־7 אחוזים, (רמתו מאז 1962) בפברואר 1967 במסגרת פעולות הבנק להורדת רמת שערי הריבית במשק.

2. פיקדונות תושבים מעבירי מטבע (תמ"מ)

פיקדונות מוגבלים במטבע חוץ שהופקדו במוסדות הבנקאיים בידי מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה וכן בידי כמה קבוצות אחרות של מעבירי מטבע, בעיקר חיילים משוחררים מצבאות בנות הברית ונכי מלחמת העולם השנייה המפקדים שיעור של 33 אחוזים מסך העברותיהם במטבע חוץ. פיקדונות אלה ניתנים למשיכה במטבע חוץ למימון נסיעות לחוץ לארץ, למימון רכישת ניירות ערך וזרים מסויימים ולכיסוי הוצאות משפטיות הקשורות בתביעות מקבלי פיצויים. גם פיקדונות אלה חייבים להיות מופקדים במלואם על־ידי המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל. בסוף 1967 הגיע סכומם ל־399.1 מיליון ל"י (114 מיליון דולר) לעומת 287.9 מיליון ל"י (96 מיליון דולר) בסוף 1966. הגידול ב־1967 הסתכם ב־18 מיליון דולר. שיעורי הריבית שמשלמים הממשלה ובנק ישראל על פיקדונות אלה הם: פיקדונות לשלושה חודשים — 2 אחוזים; לשישה חודשים — 3 אחוזים; לתשעה חודשים — 4 אחוזים; לשנים עשר חודשים — 4.5 אחוזים.

3. פיקדונות ניירות ערך תמורת דיבידנדה (נת"ד)

פיקדונות אלה הם פיקדונות מוגבלים במטבע חוץ שהפקידו תושבי ישראל במוסדות הבנקאיים, והם נובעים ממכירת ניירות ערך וזרים או מקבלת דיבידנדה ורווחים ממכירתם, וכן ריבית עליהם, במטבע חוץ. פיקדונות אלה ניתנים למשיכה במטבע חוץ רק לשם מימון רכישת ניירות ערך וזרים בהתאם להוראות המפקח על מטבע חוץ. ניירות שנרכשו בצורה זו ניתנים להעברה לציבור הרחב. גם לגבי פיקדונות אלה — עליהם לא משתלמת ריבית — חייבים המוסדות הבנקאיים לקיים נזילות מלאה. בסוף 1967 הגיע סכומם ל־27.8 מיליון ל"י (8 מיליון דולר) לעומת 15.9 מיליון ל"י (5.3 מיליון דולר) בסוף 1966, גידול של 2.7 מיליון דולר.

4. פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח)

סעיף זה מהווה חלק מפיקדונות חופשיים של תושבי חוץ (לרבות משקיעים זרים, עולים, מומחים זרים המועסקים בישראל וכדומה וכן יתרות של קורספונדנטים בחו"ל בבנקים בישראל)

במוסדות בנקאיים בישראל, שהפקידו הבנקים בבנק ישראל. בסוף 1967 הגיע סכומם ל-130.9 מיליון ל"י (37.4 מיליון דולר); לעומת 76.5 מיליון ל"י (25.5 מיליון דולר) בסוף 1966, גידול של 11.9 מיליון דולר. היתרה הכוללת של הפת"ח במוסדות הבנקאיים הסתכמה ב-242.2 מיליון דולר. על פיקדונות הפת"ח חייבים הבנקים לקיים נזילות של 30 אחוזים, אך עליהם להפקיד בבנק ישראל יתרה מינימלית בשיעור של 15 אחוזים מפיקדונות מטבע החוץ של תושבי חוץ המופקדים אצלם ואת 15 האחוזים הנותרים הם רשאים להשקיע בניירות ערך וזרים. סכום הפיקדונות החייב בנזילות בסוף 1967 היה 190.8 מיליון דולר, ש-15 אחוזים ממנו היו 28.6 מיליון דולר או 100.2 מיליון ל"י. למעשה הפקידו הבנקים בבנק ישראל 130.9 מיליון ל"י — סכום העולה ב-37.4 אחוזים על הסכום שהיה עליהם להפקיד.

הריבית שמשלם בנק ישראל לבנקים על חשבונות פת"ח, החל מתחילת מארס 1968, היא: על חשבונות עו"ש בגבול היתרה המינימלית — 4 אחוזים; על היתרה העודפת מעל ליתרה המינימלית בחשבונות עו"ש — 1.5 אחוזים; על פיקדונות לתקופה של שלושה חודשים — 4.25 אחוזים; לתקופה של שישה חודשים — 4.5 אחוזים; ושל שנה — 5 אחוזים.

לוח כ"א - 4

פיקדונות מטבע חוץ של מוסדות בנקאיים בבנק ישראל לפי סוגים, 1966 ו-1967

(מיליוני דולרים)

סוג הפיקדון	סוף 1966	סוף 1967	העלייה
פיקדונות לזמן קצוב (פז"ק)	243.8	291.1	47.3
פיקדונות תושבים מעבירי מטבע (תמ"מ)	96.0	114.0	18.0
פיקדונות ניירות ערך תמורת דיבידנדה (גת"ד)	5.3	8.0	2.7
פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח)	25.5	37.4	11.9
פיקדונות כבולים (פכ"ב)	0.1	0.3	0.2
פיקדונות מטבע זר (פמ"ז)	3.4	5.8	2.4
הפקדות אשראי יבוא (הא"י)	0.5	0.9	0.4
סך הכול	374.6	457.5	82.9

5. חשבונות אחרים

כוללים את פיקדונות מטבע החוץ של הבנקים עצמם (פמ"ז), את הפיקדונות הכבולים (פכ"ב) הנובעים מהפקדות של חברות ביטוח, ספנות, בתי מלון, מפעלים מאושרים וכדומה, ואת חשבונות "הפקדת אשראי יבוא" (הא"י) הקשורים ביבוא סחורות. כל החשבונות הללו הסתכמו בסוף 1967 ב-24.7 מיליון ל"י (7 מיליון דולר) לעומת 12.1 מיליון ל"י (4 מיליון דולר) בסוף 1966, גידול של שלושה מיליון דולר.

3. פעולות בנק ישראל כבנקאי של הממשלה

השינוי בחשבונות הממשלה, לפי סעיפי מאזן הבנק, מראה גידול בהתחייבויות הממשלה ברוטו לבנק בסך 592 מיליון ל"י. בניכוי הגידול בחשבונות הזכות חל גידול מאזוני ביתרת החובה נטו בסך 78.5 מיליון ל"י בלבד¹, שכן חל כאמור גידול רב בפיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים במטבע חוץ.

א. חשבונות חובה

חוב הממשלה למועד ארוך גדל בשנת 1967 בסך 262.3 מיליון ל"י. במשך השנה קיבלה הממשלה מבנק ישראל שתי מקדמות בסכום כולל של 262 מיליון ל"י: 42 מיליון ל"י לפי חוק המקדמה, תשכ"ז-1967 ו-220 מיליון ל"י לפי חוק המקדמה (מספר 2) תשכ"ז-1967. כמו כן רכש הבנק מהממשלה שטר אוצר נוסף בסכום של 115 מיליון ל"י, לפי החלטת הכנסת מיום 29.3.67 לפי סעיף 1 (ב) (1) לפקודת שטרי אוצר, תש"ט-1948. אולם, מצד שני, חלה ירידה ביתרת שטרי

לוח כ"א-5

חשבונות הממשלה בבנק ישראל *, 1966 ו-1967
(מיליוני ל"י)

העלייה או הירידה (-)	1967	1966	(סוף התקופה)
חובה			
337.0	369.6	32.6	מקדמות ארעיות לממשלה
337.0	369.6	32.6	סך כול ההתחייבויות השוטפות
3.3	14.1	10.8	מקדמות מיוחדות וניירות ערך ממשלתיים **
123.1	138.3	15.2	שטרי אוצר
-55.8	21.4	77.2	שטרי מקרקעין
184.3	358.5	174.2	מקדמות ארוכות מועד לממשלה
254.9	532.3	277.4	סך כול החוב לזמן ארוך
591.9	901.9	310.0	סך כול החובה
זכות			
-8.2	25.0	33.2	פיקדונות חיסכון חובה
521.2	536.4	15.2	פיקדונות במטבע חוץ
513.0	561.4	48.4	סך כול הזכות
78.9	-340.5	-261.6	יתרה
-36.4	118.3	154.7	חשבונות מקבילים (עודפי מזון)

* למעט חשבונות הון.
** למעט ניירות ערך אחרים.

¹ ראה סעיף 1 א 2 לעיל.

המקרקעין ב־65 מיליון ל"י, וביתרת מקדמת קליטה וביטחון, שהיתה בסוף 1966 66 מיליון ל"י, ואשר נעלמה כליל מהמאזן. ירידות אלה אינן משקפות פירעון מעשי של חובות לבנק, אלא את מכירות המלווה קצר המועד מצד בנק ישראל לציבור, שכנגדם מופחתים לפי ההסכם בנידון בין הבנק והממשלה — חובות הממשלה למועד ארוך לבנק ישראל.

חלה גם עלייה בסכום המקדמות ארוכות המועד, אלה גדלו בכ־20 מיליון ל"י, כתוצאה מעליית ערכן הנקוב בלירות ישראליות של המקדמות במטבע חוץ, בשל שינוי שער החליפין של הלירה הישראלית.

במשך שנת 1967 רכש הבנק בשוק הפתוח ניירות ערך, ממשלתיים ברובם, בסכום של 10.7 מיליון ל"י.

סכום של 42.5 מיליון ל"י מתוך רווחי בנק ישראל לשנת 1967, וסכום של 77.5 מיליון ל"י מהפרשי הפיחות על פיקדונות הממשלה מתוך החשבון השוטף של האוצר נועדו, לפי הסכם בין הממשלה והבנק לפירעון מוקדם של מקדמות ארוכות מועד, ולא למימון הוצאות שוטפות. במאזן הבנק לסוף 1967 נכלל הסכום ביתרות השוטפות של הממשלה.

ב. חשבונות זכות

סכום פיקדונות חסכון החובה ירד במשך השנה ב־8.2 מיליון ל"י כתוצאה מפירעונות הדרגתיים בסכומים קטנים יחסית במשך השנה בהתאם לתנאיו.

פיקדונות הממשלה במטבע חוץ¹ גדלו ב־521 מיליון ל"י, כתוצאה מהגברת יבוא ההון לארץ במסגרת מגביות החירום והגברת מכירות איגרות החוב של מדינת ישראל.

בניכוי חשבונות הזכות, גדל חוב הממשלה נטו לבנק ישראל בשנת 1967, לפי הפירוט של מאזן הבנק ב־78.9 מיליון ל"י.

ג. חשבונות מקבילים

החשבונות המקבילים — הקשורים בעודפי מזון שהעמידה ממשלת ארצות-הברית לרשות ממשלת ישראל — ירדו מ־154.7 מיליון ל"י בסוף 1966 ל־118.3 מיליון ל"י בסוף 1967. הירידה נובעת מניצול סכומים מחשבונות אלו מצד הרשויות האמריקאיות, בעוד שבשל השינויים בהסדרי מימון עודפי המזון לא בוצעו הפקדות נוספות לחשבונות אלו.

ד. היבוא הממשלתי

האשראים הדוקומנטריים שנפתחו לצורך מימון היבוא של משרדי הממשלה הסתכמו במשך שנת 1967 ב־55.1 מיליון דולר, לעומת 53.1 מיליון דולר במשך שנת 1966. סכום הדוקומנטים שנתקבלו בבנק ישראל מבנקים וספקים בחוץ לארץ לגבייה במשרדי הממשלה השונים הסתכם בשנת 1967 ב־17.6 מיליון דולר, לעומת 11 מיליון דולר במשך 1966.

4. פעולות בנק ישראל כבנקאי של המוסדות הבנקאיים

א. החזקת פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים

סך פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל גדל מ־1,648.8 מיליון ל"י בסוף 1966 ל־2,313.3 מיליון ל"י בסוף 1967. פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל נקובים בחלקם בלירות ישראליות ובחלקם במטבע חוץ. סך פיקדונות המוסדות הבנקאיים בל"י עלה מ־525.1

¹ הגדרת סעיף זה שונתה בינואר 1968 ל"פיקדונות הממשלה והמוסדות הלאומיים".

לוח כ"א-6

פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל, 1966 ו-1967

(סוף התקופה)		1966	1967	העלייה
		(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)	(מיליוני ל"י)
מטבע ישראלי				
יתרה מינימלית	263.1	352.6	89.5	34.0
חשבונות עו"ש אחרים	18.2	49.9	31.7	174.2
פיקדונות לזמנים קצובים	243.7	309.5	65.8	27.0
סך הכול, מטבע ישראלי	525.0	712.0	187.0	35.6
מטבע חוץ*	1,123.7	1,601.3	477.6	42.5
סך כל הפיקדונות	1,648.7	2,313.3	664.6	40.3

* ראה לוח כ"א-4.

מיליון ל"י בסוף 1966 ל-712.0 מיליון ל"י בסוף 1967. הפיקדונות במטבע חוץ גדלו באותה תקופה מ-1,123.7 מיליון ל"י (374.6 מיליון דולר) ל-1,601.3 מיליון ל"י (457.5 מיליון דולר). פירוט פיקדונות המוסדות הבנקאיים ניתן בלוח כ"א-7 להלן.

שיעורי הריבית שמשלם בנק ישראל על החשבונות במטבע ישראלי של המוסדות הבנקאיים והכספים המוחזקים בו בתוקף מה-1 בפברואר 1967 הם כלהלן: על השליש הראשון של היתרה המינימלית שחייב המוסד להחזיק בבנק ישראל אין משלמים כל ריבית. על שני השלישים הנותרים משולמת ריבית בשיעור 2 אחוזים לשנה. על חשבונות עובר ושב העודפים על סכומי היתרה המינימלית משולמת ריבית בשיעור 4 אחוזים לשנה. הריבית על פיקדונות לזמנים קצובים היא: על פיקדון שללושה חודשים — 5.5 אחוזים לשנה, לשישה חודשים — 6.0 אחוזים, לתשעה חודשים — 6.7 אחוזים, לשנים-עשר חודשים ומעלה — 7.5 אחוזים לשנה.

בשנת 1967 הורדו שיעורי הריבית המשולמת על גירעונות בנכסים נוילים עד לשיעור של 8 אחוזים לשנה על גירעון שאינו עולה על 2 אחוזים מהפיקדונות החייבים בהחזקת נכסים נוילים ועד למקסימום של 11 אחוזים לשנה על גירעון העולה על 4 אחוזים מפיקדונות אלה. הורדות אלה נכנסו לתוקפן ב-2 בפברואר 1967. אולם, בהתחשב במצב החירום ומשיכות המזומנים המוגברות הוקטנו כל שיעורי הריבית על גירעונות בנכסים נוילים שנוצרו בתקופה שבין ה-25 במאי 1967 וה-21 ביוני 1967 לשיעור של אחוז אחד לשנה. הקטנה זו הורחבה, רטרואקטיבית, בנובמבר 1967 לתקופה שמה-1 בינואר 1967 ועד ה-31 באוקטובר 1967.

שיעורי הריבית המשולמת על הפיקדונות השונים במטבע חוץ ניתנו לעיל, בסעיף 2 (ג).

ב. נכיון משנה

יתרת נכיון המשנה של שטרות הציבור והלוואות לבנקים הגיעה בסוף 1967 ל-408.6 מיליון ל"י — גידול של 147.2 מיליון ל"י לעומת סוף 1966. מתוך הגידול הזה נובעים 23.7 מיליון משיערוך שטרות במטבע חוץ. בשנת 1966 גדלה יתרת נכיון המשנה ב-122 מיליון ל"י.

לוח כ"א-7

נכיון משנה לפי הענף, 1966 * ו-1967

(מיליוני ל"י)

1967		1966		
במטבע חוץ	במטבע ישראלי	במטבע חוץ	במטבע ישראלי	
—	7.5	0.8	18.0	חקלאות
112.9	124.7	108.5	87.2	תעשייה
17.2	2.7	5.9	—	מסחר
23.3	1.0	27.1	—	שירותים ציבוריים
—	0.4	—	—	רשויות מקומיות
9.4	—	12.8	—	מוסדות לאומיים
—	1.8	—	1.1	שירותים
—	0.2	—	—	שונות
162.8	138.3	155.1	106.3	סך הכול
—	107.5 **	—	—	הלוואות מבנק ישראל
				סך כל נכיון המשנה וההלוואות, במטבע ישראלי ובמטבע חוץ
408.6		261.4		

* מיון מחדש.

** לאחר ניכוי הפרשת 31 מיליון ל"י לחובות מסופקים.

הגידול בסעיף זה קשור השנה במידה ניכרת במתן הלוואות למספר מוסדות בנקאיים שהסתכנו, ואשר באמצעות הלוואות אלה אפשר להם בנק ישראל לכבד את התחייבויותיהם כלפי לקוחותיהם, וכן בהמשך גידולן המהיר של הקרנות למימון היצוא, שבנק ישראל משתתף בהן (ראה סעיף 9 ה' להלן).

הגידול ביתרת הסעיף הנ"ל הוא לאחר הפחתת סכום של 31 מיליון ל"י שהופרש לחובות מסופקים, בקשר להפסדים העשויים להיווצר בעת מימוש הביטחונות העומדים כנגד ההלוואות.

5. המטבע במחזור

א. המזומנים במחזור

סכום המטבע במחזור במוצע חודשי (המחושב על פי סכום המטבע במחזור בימי ד' של השבוע במשך החודש) עלה ב-26.5 אחוזים (מ-808.0 מיליון ל"י בדצמבר 1966 ל-1,021.9 מיליון ל"י בדצמבר 1967), לעומת עלייה של 12.0 אחוזים בשנת 1966 ושל 11.7 אחוזים בשנים 1964 ו-1965. גם הגידול בסך אמצעי התשלום, ב-1967 היה מהיר בהשוואה לשלוש השנים הקודמות. המזומנים עלו מראשית השנה ועד סופה ב-218 מיליון ל"י. העלייה בכמות המזומנים בידי הציבור התרכזה כולה במחצית הראשונה של השנה. הסתבכות מספר בנקים בתחילת השנה היתה אחד הגורמים העיקרים למשיכה מוגברת של מזומנים ולהתרכוזות כמחצית מהגידול השנתי בארבעת החודשים הראשונים של השנה. בחודש הכוננות והגיוס לפני מלחמת ששת הימים נוספה כמעט כל המחצית השניה של התוספת השנתית: במאי בלבד גדלו המזומנים בידי הציבור ב-115 מיליון ל"י. הירידה שהיתה צפויה בכמות המזומנים לאחר תום המלחמה לא ארעה, בשל הביקוש הגדול הנוסף למזומנים מצד האוכלוסייה בשטחים המוחזקים.

לוח כ"א - 8

המזומנים במחזור, 1967

(אלפי ל"י)

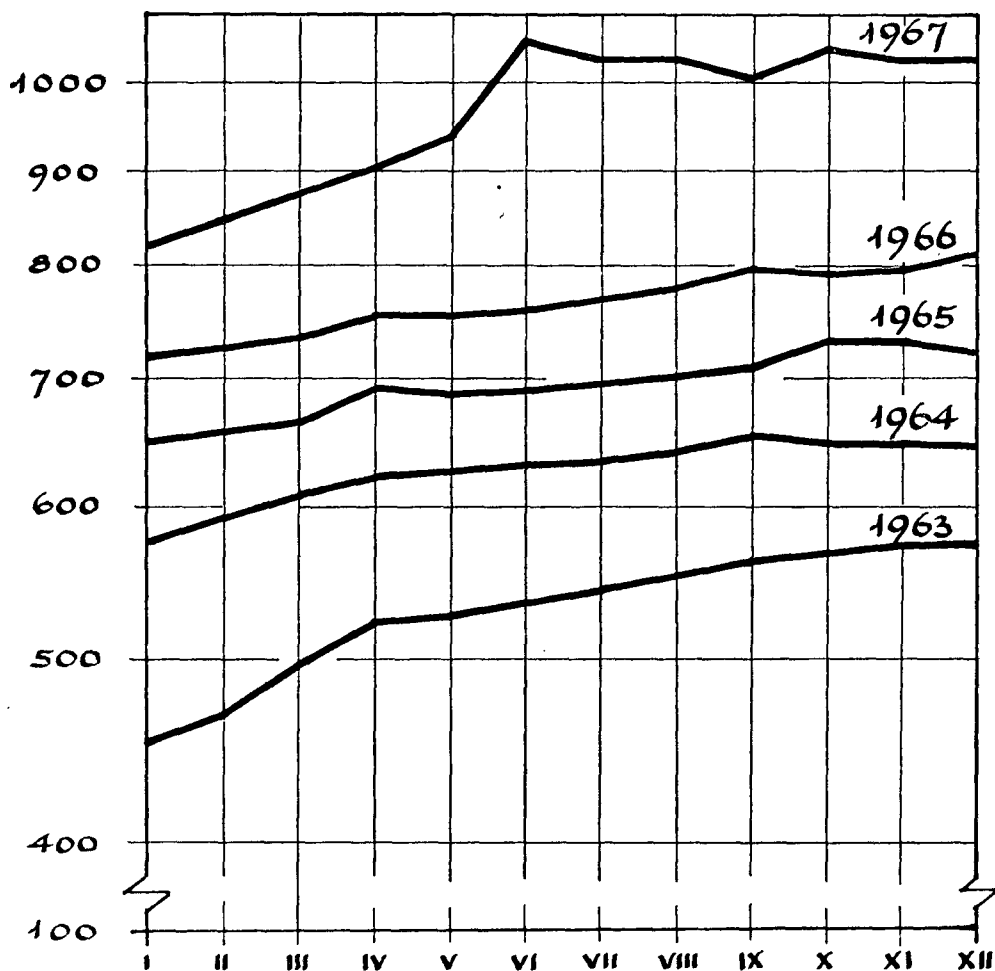
(ממוצע של ימי ד' בשבוע במשך החודש)

מזומנים במחזור	החודש
807,985	1966 דצמבר
817,816	1967 ינואר
847,451	פברואר
872,607	מארס
900,432	אפריל
936,070	מאי
1,040,735	יוני
1,024,248	יולי
1,020,554	אוגוסט
1,009,439	ספטמבר
1,032,192	אוקטובר
1,023,084	נובמבר
1,021,868	דצמבר

דיאגרמה כ"א-1

המזומנים במחזור (ממוצע של ימי ד' בשבוע), 1963 עד קד 1967

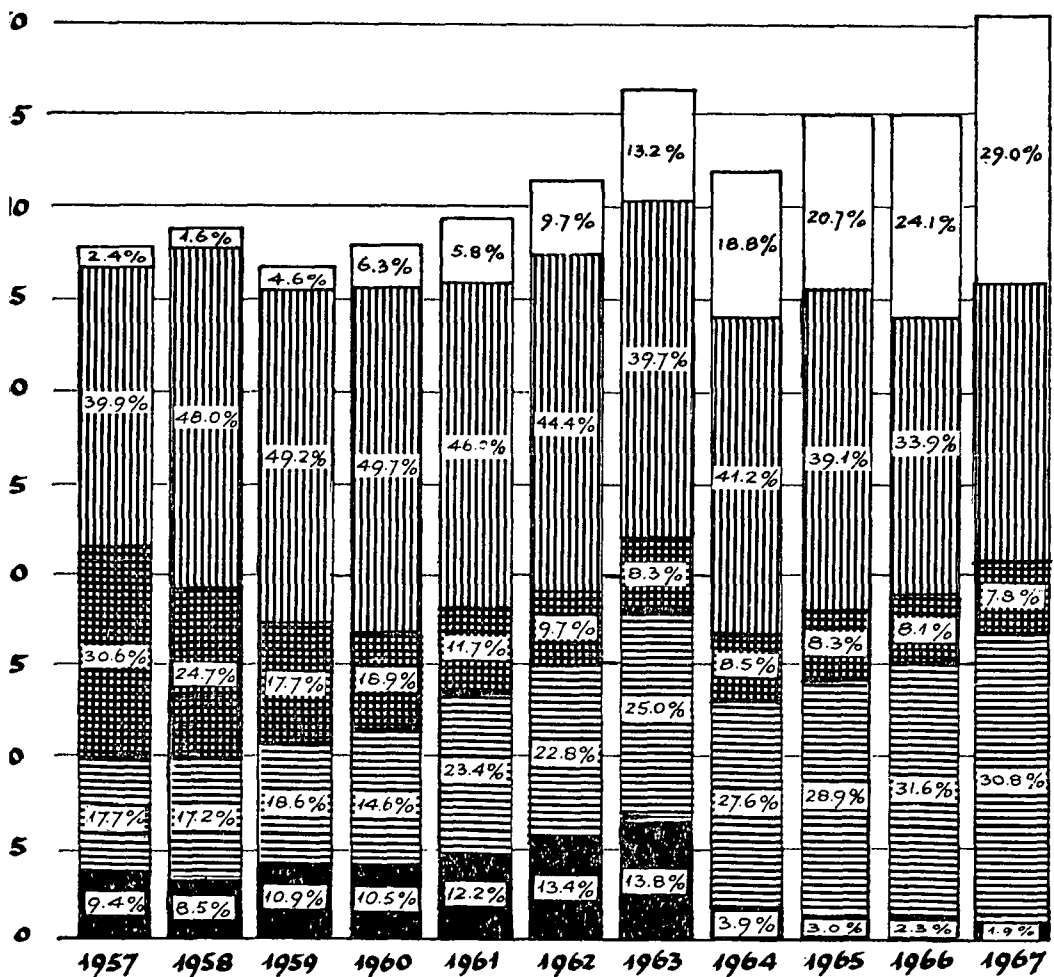
(אלפי ל"י)

ב. המטבע במחזור לפי ערכים וסדרות

בשנת 1967 נמשכה העלייה בערך הכולל של שטרי הכסף בני 50 ל"י, וחלקם עלה מ-77.0 אחוזים ל-80.9 אחוזים מערך כל השטרות במחזור. שטרי הכסף בני 10 ל"י ירדו מ-18.7 אחוזים ל-15.4 אחוזים, בני 5 ל"י ירדו מ-2.3 אחוזים ל-2.0 אחוזים, בני 1 ל"י ירדו מ-1.9 אחוזים ל-1.6 אחוזים — אולם לכמות של 15.3 מיליון ל"י בשטרי כסף בערך זה יש להוסיף מעות בערך זה בסכום של 4.4 מיליון ל"י בסוף 1967 — בסך הכול 19.7 מיליון ל"י. בחלק שטרי הכסף בני חצי לירה לא חל כמעט כל שינוי לעומת השנים הקודמות, והם היו 0.1 אחוז מערך שטרי הכסף במחזור. למעשה, נדחקו שטרי הכסף בני חצי לירה מן המחזור, לאחר הגפקת המטבע בערך זה בשנת 1963, ויש להניח, כי רוב השטרות בערך זה הרשומים כמצויים במחזור ואשר לא אבדו מוחזקים בידי אספנים.

מספר השטרות במחזור לפי ערכים, קד 1957 עד 1967

שטרות של 1/2 ל"י
שטרות של 1 ל"י
שטרות של 5 ל"י

שטרות של 10 ל"י
שטרות של 50 ל"י

בשנת 1967 הוכנסו למחזור 6.6 מיליון ל"י במעות מסדרת האגורות, ובמטבעות בערכים של חצי לירה, לירה אחת (הדגם החדש) ומטבעות זיכרון לפי הפירוט שלהלן:

סוג המעות	הערך (מיליוני ל"י)
1 אגורה	0.1
5 אגורה	0.2
10 אגורות	0.4
25 אגורות	0.3
$\frac{1}{2}$ ל"י	0.7
1 ל"י (דגם חדש)	2.7
מטבעות זיכרון	2.2
סך הכול	6.6

בסוף 1967 היו המעות החדשות, הנקובות באגורות (לרבות מטבעות בני חצי לירה ולירה אחת) 73.8 אחוזים מערך כל המעות במחזור, לעומת 76.2 אחוזים בסוף 1966. הירידה נובעת מעליית חלקם של מטבעות הזיכרון מ-15.0 אחוזים ל-19.3 אחוזים. חלק המעות הישנות, הנקובות בפרוטות, המשיך לרדת מ-8.8 אחוזים בסוף 1966 ל-6.9 אחוזים בסוף 1967:

הסוג	אחוזים
מעות ישנות (נקובות בפרוטות)	6.9
מעות חדשות (נקובות באגורות)	36.2
מעות בנות ל"י וחצי ל"י	37.6
מטבעות זיכרון	19.3
סך הכול	100.0

ג. מטבע פגום

ערך שטרי הכסף הבלתי ראויים לשימוש שהושמדו הסתכם ב-1967 ב-271.7 מיליון ל"י. במסגרת פעולות ביעור המטבע שאינו ראוי לשימוש הושמד גם מטבע פגום או מטבע מסדרות קודמות שנספג מן המחזור לפני שנת 1967.

במשך שנת 1967 הוגשו לבנק ישראל 467 בקשות להחלפת מטבע פגום בסכום כולל של 31,671 ל"י, מהן אושרו 368 בקשות בסכום כולל של 30,804 ל"י.

לוח כ"א-9

שטרי כסף ומעות במחזור, לפי הערך, 1966 ו-1967

1967		1966		(סוף התקופה)
(אחוזים)	(אלפי ל"י)	(אחוזים)	(אלפי ל"י)	
שטרי כסף				
0.1	490	0.1	501	½ ל"י
1.6	15,326	1.9	14,324	1 ל"י
2.0	19,846	2.3	17,473	5 ל"י
15.4	149,087	18.7	141,606	10 ל"י
80.9	784,111	77.0	583,680	50 ל"י
100.0	968,860	100.0	757,584	סך כל השטרות
מעות				
—	5	—	5	1 פרוטה
0.2	48	0.2	48	5 פרוטות
1.0	295	1.3	301	10 פרוטות
0.6	165	0.7	165	25 פרוטות
1.7	500	2.2	501	50 פרוטות
1.2	336	1.5	337	100 פרוטות
2.1	601	2.7	601	250 פרוטות *
0.1	22	0.1	22	500 פרוטות (כסף)
4.3	1,265	5.0	1,118	1 אגורה
7.2	2,081	8.5	1,913	5 אגורות
17.8	5,181	21.2	4,748	10 אגורות
6.9	2,000	7.8	1,741	25 אגורות
22.5	6,543	26.1	5,835	½ ל"י
15.1	4,391	7.6	1,698	1 ל"י
80.7	23,433	84.9	19,033	סך כל המעות
מטבעות זיכרון				
0.1	27	0.1	27	½ ל"י
1.0	287	1.4	307	1 ל"י
6.0	1,737	7.3	1,625	5 ל"י (כסף)
4.6	1,350	—	—	10 ל"י (כסף)
0.7	201	0.9	201	20 ל"י (זהב)
2.1	599	2.7	600	50 ל"י (זהב)
4.8	1,395	2.7	594	100 ל"י (זהב)
19.3	5,596	15.1	3,354	סך כל מטבעות הזיכרון
100.0	29,029	100.0	22,387	סך כל המעות
—	997,889	—	779,971	סך כל המטבע במחזור

* לרבות מעות נייר ומעות כסף.

ד. סוכנויות לאספקת מזומנים

לבנק ישראל יש עתה סוכנויות בבאר שבע, חדרה, טבריה, נתניה, פתח-תקה, צפת ורחובות. סוכנויות אלה מספקות מזומנים למוסדות הבנקאיים שבערי השדה וסופגות את המזומנים העודפים שבקופותיהם. מלבד הסוכנויות בערי השדה, קיימות גם סוכנויות של בנק ישראל במשרדיהם הראשיים של שלושת הבנקים הגדולים בתל-אביב ובחיפה, וכן בסניפו הראשי בירושלים של בנק לאומי לישראל בע"מ. סוכנויות אלה מבטיחות יתר חיסכון וביטחון בהעברת כספים מבנק ישראל ואליו ושיפורים נוספים בעבודה הטכנית הקשורה במחזור שטרי הכסף במשק, בימים כתיקונם ועל אחת כמה וכמה בתקופות חירום כגון תקופת הכוננות והמלחמה ב-1967.

ה. המרת מטבע באזורים החדשים

לפי החלטת הממשלה ביצע בנק ישראל שורת פעולות המרת מטבע באזורים החדשים, בפעלו מטעם המושלים הצבאיים שם.

פעולות המרה של דינרים ירדניים לל"י בוצעו בירושלים המזרחית בתקופה שבין ה-15 ביוני וה-31 ביולי 1967.

פעולות המרה של לירות מצריות בוצעו ברצועת עזה ובסיני במספר שלבים, שהושלמו בפברואר 1968. הפעולה האחרונה בפברואר 1968 בוצעה לפי צו המושל הצבאי המבטל את הלירה המצרית כהילך חוקי ברצועת עזה ובסיני מחייב את כל האזרחים המחזיקים במטבע זה להחליפו.

פעולת המרה של לירות סוריות בוצעה ברמת הגולן ביוני 1967.

6. חשבון רווח והפסד וחשבון חלוקת הרווחים

א. ההכנסות

בשנת 1967 חלה עלייה ניכרת בהכנסות הבנק: מ-123 מיליון ל"י בשנת 1966 ל-174 מיליון ל"י, לאחר הפרשה של 31 מיליון ל"י לחובות מסופקים. עיקר הגידול בהכנסות נובע מהשינוי בשער החליפין של הל"י בנובמבר 1967. ההכנסות נטו מהפרשי השיערוך היו 63 מיליון ל"י, והגידול בהכנסות הרגילות היה איפוא כ-19 מיליון ל"י. עיקר הגידול בהכנסות הרגילות היה תוצאה מגידול ההכנסות מריבית על נכסים במטבע חוץ וכן מריבית על נכיון משנה, במקביל לגידול ביתרת שני סעיפים אלה במאזן במשך השנה.

ב. ההוצאות

סך הוצאות הבנק בשנת 1967 הגיע ל-86 מיליון ל"י, גידול בסך 18 מיליון ל"י לעומת סך ההוצאות ב-1966. עיקר הגידול בהוצאות נובע מעלייה בתשלומי הריבית על פיקדונות מטבע חוץ (בעיקר פו"ק, תמ"מ ופת"ח) ועל יתרות המוסדות הבנקאיים — שני סעיפים שיתרתם השנתית הממוצעת גדלה באופן ניכר השנה — וכן מעלייה בהוצאות הנפקת המטבע.

ג. הרווח וחלוקתו

הרווח הנקי של הבנק, לאחר הפרשת 31 מיליון ל"י לחובות מסופקים, הסתכם בשנת 1967 ב-87.9 מיליון ל"י. כל הסכום הועבר לממשלה, בהתאם להוראות חוק בנק ישראל. אולם מתוכו הוקפאו, בהתאם להסכם בין הממשלה והבנק, 42.5 מיליון ל"י, (נוסף על 77.5 מיליון ל"י של הפרשי השיערוך על פיקדונות הממשלה, שהוקפאו אף הם במסגרת הסדר זה) על ידי יעודכ

לפירעון חובות ארוכי מועד של הממשלה לבנק ישראל בסכום כולל של 120 מיליון ל"י, ואילו היתרה, של 45.4 מיליון ל"י הועברה לממשלה, בהתאם להוראות חוק בנק ישראל, כהכנסה תקציבית.

7. הנפקת מטבע

א. הנפקת מטבעות זיכרון

במשך שנת 1967 הנפיק בנק ישראל שלושה מטבעות זיכרון. שניים מהם הונפקו בשתי צורות, כמטבע רגיל וכמטבע קשוט, ובסך הכול 5 מהדורות של מטבעות זיכרון. מטבעות אלה הונפקו לציון יום העצמאות התשעה עשר למדינת ישראל ולציון הניצחון במלחמת ששת הימים.

מטבע יום העצמאות התשעה עשר עשוי כסף, בתכולה של 90 אחוזים, ערכו הנקוב 5 ל"י, משקלו 25 גרם וקוטרו 34 מילימטר. נושא המטבע הוא נמל אילת, וגב המטבע נושא ציור המתאר את העיר אילת על חוף הים באותיות המרכיבות את המלה "אילת", ואת הכתובת "עשור לנמל אילת". פני המטבע נושאים, כמקובל, את שם המדינה, ערך המטבע ושנת ההוצאה. תאריך הנפקת המטבע מצויין בכתובת על שוליו. המטבע הוצא בשתי מהדורות — רגיל וקשוט.

מטבעות הניצחון הוצאו לאחר מלחמת ששת הימים, מטבע כסף — רגיל וקשוט — ומטבע זהב קשוט. מטבע הכסף עשוי כסף שטרלינג (935/1000), ערכו הנקוב 10 ל"י, משקלו 26 גרם וקוטרו 37 מילימטר. מטבע הזהב עשוי זהב 22 קרט, ערכו הנקוב 100 ל"י, משקלו 26.68 גרם וקוטרו 33 מילימטר.

נושאי המטבע והים במטבעות הניצחון מזהב ומכסף: פני המטבע נושאים את סמל צה"ל על רקע מסוגנן, את שם המדינה בעברית, ערבית ובאותיות לטיניות, ואת ערך המטבע. גב המטבע נושא ציור הכותל המערבי בציון תאריך שחרור ירושלים. תאריכי תחילת מלחמת ששת הימים וסיומה מופיעים על שולי המטבעות.

בלוח כ"א-10 מובא פירוט כל מטבעות הזיכרון שהנפיק בנק ישראל, לכל סוגיהם, עד שנת תשכ"ז ועד בכלל.

ב. מעות במחזור

במשך שנת 1967 הוטבעו עבור בנק ישראל, במטבעת ישראל בירושלים, המעות דלהלן:

המעות	מספר היחידות	הערך (ל"י)
1 אגורה	11,192,915	111,929.15
5 אגורות	2,470,106	123,505.30
10 אגורות	5,851,348	585,134.80
25 אגורות	200,020	50,005.00
$\frac{1}{2}$ ל"י	1,530,188	765,094.00
1 ל"י	4,583,385	4,583,385.00
סך הכול	25,827,962	6,219,053.25

לוח כ"א-10
מטבעות זיכרון שהנפיק בנק ישראל, תשכ"א עד תשכ"ז

הכמות שהוטבעה (יחידות)			המטבע
סך הכול	קשוט	רגיל	שבה הוטבע
מטבעות "חצי שקל"			
25,004	5,000	20,004	אוטרכט
30,000	10,000	20,000	אוטרכט
מטבעות חנוכה-1 ל"י			
255,000	5,000	250,000	ברן
105,000	5,000	100,000	אוטרכט
20,000	3,000	17,000	אוטרכט
30,001	10,000	20,001	אוטרכט
16,190	6,100	10,090	ברן
15,500	5,500	10,000	אוטרכט
מטבעות כסף נקובים			
בפרוטה			
44,225	—	44,225	בירמינגהם
43,767	—	43,767	בירמינגהם
מטבעות יום העצמאות — 5 ל"י			
100,051	2,000	98,051	אוטרכט
32,041	4,792	27,249	ברן
39,395	4,923	34,472	ברן
24,541	5,000	19,541	אוטרכט
15,500	5,050	10,450	אוטרכט
10,490	4,500	5,990	רומא
15,600	4,500	11,100	רומא
32,932	7,680	25,252	רומא
43,003	10,500	32,503	אוטרכט
38,005	7,755	30,250	אוטרכט
מטבעות ניצחון, תשכ"ז			
234,589	—	234,589	ברן
			קרצ'מר,
50,499	50,499	—	ירושלים
מטבעות זהב			
10,510	—	10,510	ברן
6,202	6,202	—	ברן
6,203	6,203	—	ברן
7,516	1,502	6,014	ברן
9,004	9,004	—	ברן

(6) לאחר התכת 459 יחידות.
(7) לאחר התכת 70 יחידות.

(4) לאחר התכת 10,528 יחידות.
(5) לאחר התכת 77 יחידות.

(1) לאחר התכת 1,949 יחידות.
(2) לאחר התכת 72,850 יחידות.
(3) לאחר התכת 208 יחידות.

מעות אלה היו כולן המשך סדרת המעות הקיימת, המצויה במחזור בישראל מאז 1960, פרט למטבע בן 1 ל"י. הדגם הקודם של מטבע זה, שהוצא למחזור בשנת 1963, היה דומה בדגמו למטבע בן חצי ל"י, ונראה היה, כי הציבור מתקשה להבחין בין השניים. כתוצאה ממחקר שנערך על פי

לוח כ"א - 11

מעות (סדרת אגורות) שהוטבעו מטעם בנק ישראל, תשכ"ה עד תשכ"ז

(הכמות ביחידות)

הערך והמטבעה	תשכ"ה 1964/65	תשכ"ו 1965/66	תשכ"ז 1966/67
1 אגורה			
ברן	10,000,024	1,680,000	
תל-אביב	10,707,625	8,484,502	
ירושלים			6,781,271
סך הכול	20,707,649	10,164,502	6,781,271
5 אגורות			
תל-אביב	201,281	290,866	
ירושלים			2,195,114
סך הכול	201,281	290,866	2,195,114
10 אגורות			
תל-אביב	200,561	7,276,610	
ירושלים			6,426,438
סך הכול	200,561	7,276,610	6,426,438
25 אגורות			
תל-אביב	186,544	320,000	
ירושלים			325,041
סך הכול	186,544	320,000	325,041
½ ל"י			
תל-אביב	1,551,167	2,139,000	
ירושלים			1,941,579
סך הכול	1,551,167	2,139,000	1,941,579
1 ל"י			
תל-אביב	166,053	290,000	
ירושלים			*4,010,404
סך הכול	166,053	290,000	4,010,404

* מזה 180,066 יחידות מהדגם הישן ו-3,830,388 יחידות מהדגם החדש.

הזמנת הבנק, הוחלט. לשנות את פני המטבע של המטבע בן 1 ל"י ואת צורת שינונו, אולם לא לשנות את גודלו ומשקלו. המטבע החדש, שהוצא למחזור באמצע ספטמבר 1967, זהה איפוא במשקלו (9 גרם) ובקוטרו (27.5 מילימטר) לקודמו. צידו האחד נושא ציור של רימונים, המבוסס על שקל מתקופת בית שני, את שם המדינה ואת סמלה. בצידו השני של המטבע מופיעות המילים "לירה ישראלית אחת", הספרה 1 שלשני צידיה כוכבים הלכודים ממטבעות אלכסנדר ינאי, ותאריך הנפקת המטבע, מטבע זה מהלך במחזור יחד עם שטר הכסף בערך של ל"י אחת, והביקוש לו ניכר. ריכוז פרטי הנפקת מטבעות הנקובים באגורות, $\frac{1}{2}$ ל"י ו-1 ל"י, שהנפיק בנק ישראל עד שנת תשכ"ז ועד בכלל, ניתן בלוח כ"א-11.

ג. הוועדה לתכנון שטרי כסף ומטבעות

וועדה זו, בראשותו של שופט בית המשפט העליון ד"ר א' ויתקון, עוסקת בתכנון שטרי הכסף והמטבעות שמנפיק הבנק וממליצה בפני נגיד הבנק על ההצעות הנראות לה לגבי ביצוע השטרות והמטבעות מבין אלו שמגישים האמנים המשתתפים במכרזים הסגורים המוצאים לצורך זה. נוסף על פעולותיה שמצאו ביטוי במטבעות שהונפקו בשנת 1967, עסקה הוועדה בהמשך תכנון הסדרה החדשה של שטרי כסף של בנק ישראל, שהנפקתה מתוכננת לשנת 1969. חברי הוועדה הם: ד"ר א' ויתקון, יו"ר, מר א' אילון, מר מ' ארדון, ד"ר א' בירן, מר ט' לוריא, מר ש' גולן, מר ר' דיין, ד"ר ש' הכט, ד"ר ק' כץ, מר א' קינדלר וד"ר מ' שפיצר.

8. מינהל מילואות המדינה

א. מילואות פנים של מדינת ישראל

סך ההנפקות החדשות ברוטו, למעט מילואה קצר מועד ולמעט תעודות מילואה קליטה שחולקו במשך השנה, היה בשנת 1967 498 מיליון ל"י. סכום זה כולל 283 מיליון ל"י של מילואה הבטיחות, שהיה תופעה חד פעמית לשנת 1967. בניכוי הנפקת מילואה זה מגיעות ההנפקות ברוטו ל-215 מיליון ל"י, לעומת 62 מיליון ל"י בשנת 1966. הגידול היה כולו במילואות מסוג ה"ברירה", שבמכירותיהם חל השנה גידול ניכר ביותר.

הנפקת מילואה הבטיחות בשנת 1967 היתה, כאמור, 283 מיליון ל"י. יתרת הסכום עד לתיקרת המילואה של 300 מיליון ל"י הונפקה בשבועות הראשונים של 1968.

חלוקת תעודות מילואה הקליטה, שאינה מייצגת שינוי בחוב בסעיף זה אלא את קצב הוצאת התעודות לזכאים, גדלה מ-16 מיליון ל"י ב-1966 ל-67 מיליון ל"י ב-1967.

הנפקות נטו, לאחר ניכוי פדיונות, של סוגי מילואות אלו היו: של מילואות ארוכי מועד, בעיקר מילואות מסוגי ה"ברירה" — 125 מיליון ל"י, לעומת 21 מיליון ל"י בלבד ב-1966. לא היו פדיונות של מילואה הבטיחות, ואילו פדיונות מילואה הקליטה, שהיו אפס בשנת 1966, הגיעו ל-2 מיליון ל"י בשנת 1967, כך שהחלוקה נטו של תעודותיו בשנה זו היתה 65 מיליון ל"י, לעומת 16 מיליון ל"י ב-1966.

נוסף על כך הונפקו השנה ונפרדו סדרות מילואה קצר מועד, שאמנם הינו התחייבות של הממשלה, אבל אינו משמש למימון; אלא מייצג פעולות של בנק ישראל בשוק הפתוח. בשנת 1967 הונפקו ממילואה זה 668 מיליון ל"י, נפרדו 551 מיליון ל"י, והתוספת נטו ליתרת המילואה בסוף השנה היתה 117 מיליון ל"י. בשנת 1966 הונפקו ברוטו ממילואה זה 407 מיליון ל"י, נפרדו 323 מיליון ל"י, והגידול נטו ביתרתו היה בסך 85 מיליון ל"י.

יתרת החוב נטו בניהולו של בנק ישראל, שהיא רק חלק מהחוב הפנימי של המדינה, גדלה השנה ב-76 אחוזים, והגיעה ל-1.4 מיליארד ל"י. הגידול ביתרות החוב בגין הפרשי הצמדה

4% חיסכון חובה תשכ"ב-1952¹³
 6% מילווה חברות ביטוח תשכ"ג-1962
 6% מילווה חברות ביטוח תשכ"ה-1965
 6% מילווה חברות ביטוח ל-3 שנים

סך הכול 2

3. מילווה צמודי דולר

א. נושאי ריבית

3% מילווה לאומי 1948/1953
 3½% טבי דולר תשי"א-1951
 3½% שטרי חיסכון צמודי דולר תשי"א-1951
 6%, 4½% מילווה ביטחון תשי"ז-1956
 6%, 4½% מילווה שיכון עולים תשי"ז-1957
 6% מילווה פיתוח תש"ך-1960
 6% מילווה חברות ביטוח תשכ"ג-1962

סך הכול א'

ב. נושאי פרסים

מילווה ביטחון תשי"ז-1956
 מילווה שיכון עולים תשי"ז-1957

סך הכול ב'

סך הכול 3

4. מילווה בהצמדה מעורבת נושאי ריבית

6% מילווה פיתוח תש"ך-1960

סך הכול כולל

13	1,293	25,027	8,226	—	33,253	—	1
11	1,897	31,810	28	12,022	19,816	100,000	5
—	380	2,168	—	685	1,483	100,000	1
1,219	504	—	6,191	—	6,191	10,000	2
11,588	19,037	842,683	54,713	557,926	339,470	—	122
—	...	47	5	—	52	—	1
—	457	9,887	8,061	2,377	15,571	¹⁴ 87,500	1
—	412	9,672	3,650	1,245	12,077	¹⁵ 10,000	1
—	317	3,787	3,073	718	6,142	⁶	1
—	927	16,909	5,501	2,543	19,867	⁶	10
—	1,590	27,604	3,307	4,041	26,870	¹¹	4
—	286	10,744	497	11,241	—	⁶	2
—	3,989	78,650	24,094	22,165	80,579	—	20
—	427	7,408	3,316	1,020	9,704	⁶	1
—	455	1,918	7,245	⁷ 10	9,153	⁶	1
—	882	9,326	10,561	1,030	18,857	—	2
—	4,871	87,976	34,655	23,195	99,436	—	22
277	754	10,228	1,446	987	10,687	¹¹	4
11,865	44,547	1,404,561	643,926	¹¹ 1,250,419	798,068	—	169

10 מוין מחדש — מילווה אחרים ל-5 שנים סווגו במילווה פיתוח לזמן ארוך.
 11 כלול בסכום ההרשאה של מילווה פיתוח-ארוכות מועד.
 12 הפצה תעודות בפועל בלבד.
 13 סכומי מילווה זה מופקדים, לפי הסכם בין הממשלה ובין בנק ישראל, בבנק, ואינם עומדים לרשות הממשלה.
 14 סכום ההרשאה וההוצאה נקוב בדולרים של ארה"ב מגיע ל-25 מיליון דולר. חישוב הסכום בל"י נעשה על פי שער החליפין הרשמי.
 15 כל לירה של הערך הנקוב שווה, לפי תנאי ההצמדה, ל-2.80 דולר.

1 כולל סכומי שיערוך על מילווה צמודי הדולר, בסך 17,663 אלף ל"י.
 2 הפרשי הצמדה על צמודי המדד בלבד. צמודי הדולר (כולל צמידות מעורבת) משוערכים.
 3 הפצה בפועל לסוף 1967.
 4 הפצה בפועל לסוף 1967 — כולל שוברי מסים.
 5 כלול בסכום ההרשאה של מילווה עממי נושא פרסים.
 6 כלול בסכום ההרשאה של המילווה הצמוד למדד.
 7 במקום סדרה שנפדתה ניתן להוציא סדרה חדשה.
 8 הפצה נובעת מפדיונות מתוך מלאי החשב הכללי.
 9 במידה והמילווה יפרו בלא הצמדה, שיעור הריבית יהיה 10.76%.

הנובעים מפיהות הל"י בנובמבר 1967 הסתכם ב־17.7 מיליון ל"י, שהם 2 אחוזים בלבד של יתרת החוב. הגידול נטו ביתרות החוב לאחר ניכוי הפרשי ההצמדה היה בשיעור 74 אחוזים. בסוף 1967 היו בניהול הבנק 169 סדרות של מילוות המדינה, מהן 60 סדרות שנוספו במרוצת השנה: 37 סדרות למילוות מסוג "ברירה", 17 סדרות של מילווה הביטחון ו־6 סדרות של מילוות אחרים. פרטי המילוות מובאים בלוח כ"א-12. התפתחות המילוות השונים היתה כדלהלן:

1. מילווה פיתוח

במכירות מילווה פיתוח מסוג "ברירה" חל השנה גידול ניכר ביותר. לעומת הנפקה שנתית של 9 סדרות בסך 44.4 מיליון ל"י בשנת 1966, הונפקו השנה 37 סדרות בסך 181.0 מיליון ל"י. הן לגבי מספר הסדרות והן לגבי סכום ההנפקה היתה שנת 1967 שנת שיא מאז הוצא לראשונה מילווה פיתוח "ברירה", בדצמבר 1963. סכום ההרשאה למילווה זה הוגדל באוגוסט 1967 מ־350 מיליון ל"י ל־500 מיליון ל"י, אך עקב הגידול המהיר במכירות הוא הועלה בפברואר 1968 ב־350 מיליון ל"י נוספות, ל־850 מיליון ל"י.

הגידול הרב ללא תקדים במכירות מילוות ה"ברירה" נובע מהכדאיות היחסית הגבוהה במילווה זה לעומת השקעות אחרות. מגמת הירידה בשיעורי הריבית, שתחילתה בהורדת התשואה על מילווה קצר מועד, ואשר בעקבותיה הורדו התשואות בתיווך בשטרות, העלתה יחסית את כוח המשיכה של מילוות ה"ברירה" בעלי זכות לפדיון מוקדם החל מתום שנתיים ממועד ההנפקה. אפשרות הפדיון המוקדם בוטלה בספטמבר 1967 לגבי הנפקות חדשות מתאריך זה והלאה. מראשית השנה ועד ספטמבר — הונפקו 114.0 מיליון ל"י עם זכות לפדיון מוקדם, ואילו מספטמבר ועד סוף השנה הונפקו 67 מיליון ל"י בלא זכות לפדיון מוקדם. השנה יכלו מחזיקי האיגרות מסדרות כ"ה

לוח כ"א-13

הנפקות נטו של מילוות חדשים, 1966 ו־1967
(מיליוני ל"י)

1967			1966			
הנפקה נטו	פדיון	ברוטו הנפקה	הנפקה נטו	פדיון	הנפקה ברוטו	
117	551	668	85	323	407	מילווה קצר מועד
169	12	181	44	—	44	מילוות "ברירה"
3	31	34	14	4	18	מילוות ארוכי מועד
-47	47	—	-37	37	—	מילוות אחרים *
242	641	883	106	364	469	סך הכול
283	—	283	—	—	—	מילווה ביטחון
525	641	1,166	106	364	469	סך הכול
65	2	67	16	—	16	מילווה קליטה **
590	643	1,233	122	364	485	סך הכול

הפרשים בסיכום נובעים מעיגול מספרים.
* פדיון ע"ח מילוות משנים קודמות.
** תעודות שחולקו בלבד.

עד ל"ה, הסדרות הראשונות שהיו בעלות זכות לפדיון מוקדם, אשר הונפקו החל בינואר 1965, לנצל לראשונה זכות זו, לגבי עשרת הסדרות שהונפקו בשנת 1965. הסכום הכולל שניתן היה לפדותו במסגרת זו היה 50 מיליון ל"י. למעשה נפדו בפדיון מוקדם 12.4 מיליון ל"י, כלומר רבע מהסכום הפוטנציאלי.

ב־1967 הונפקו 3 סדרות, בסכום 15 מיליון ל"י, של מילווה פיתוח לזמן ארוך, ל־17 שנה, נושא ריבית בשיעור 5.5 אחוזים, לעומת 7.3 מיליון ל"י ב־1966. אולם בחישוב נטו חלה ב־1967 ירידה ביתרה נטו של מילווה זה בידי הציבור, שכן במשך השנה נפדו ממנו 23.4 מיליון ל"י. הפדיונות בשנת 1966 היו של 2.4 מיליון ל"י בלבד.

2. מילווה ביטחון

הנפקת מילווה הביטחון החלה מיד לאחר תום מלחמת ששת הימים. תיקרת המילווה על פי החוק נקבעה תחילה ל־250 מיליון ל"י — מזה 100 מיליון ל"י לבנקים. עקב ההיענות הרבה בציבור לרכישת המילווה הועלתה התקרה ל־300 מיליון ל"י. עד סוף 1967 נמכרו איגרות בסכום של 282.5 מיליון ל"י, והיתרה הושלמה בשבועות הראשונים של 1968. בשל אופיו המיוחד של המילווה — הוא שנרכש בידי כל שכבות האוכלוסיה — היה צורך בהדפסת תעודות בהיקף גדול, שאינו מקובל במילווות אחרים מסוגו, בהם מקובלת יותר תעודת זיכוי מהבנק כאישור לרכישת המילווה. במילווה הביטחון נמסרו התעודות בעין לציבור הרוכשים, והודפסו 2 מיליון תעודות בערכים שונים לקראת תחילת חלוקת התעודות ברביע האחרון של השנה.

תנאי המילווה זהים לתנאי המילווות מסוג "ברירה" ללא זכות פדיון מוקדם. המילווה נרשם בבורסה בתחילת 1968. בניגוד לדעות שהושמעו, לא התגלתה נטייה מוגברת במיוחד מצד הציבור למכירת האיגרות לאחר מסירתם לרוכשים לאחר הרישום. בשבוע הראשון לאחר הרישום היה היקף המסחר במילווה הביטחון של 1.8 מיליון ל"י, אולם ההיקף ירד בהתמדה, ל־1.2 מיליון ל"י לשבוע בפברואר 1968.

3. מילווה קצר מועד

מגמת הגידול בהנפקות שהחלה ביוני 1966, עם העברת המילווה לידי בנק ישראל, נמשכה ביתר שאת ב־1967 — וזאת למרות ההורדות הנוספות במשך השנה בתשואות הנומינליות.

לוח כ"א - 14

התשואה השנתית נטו לציבור במילווה קצר מועד *, 1967

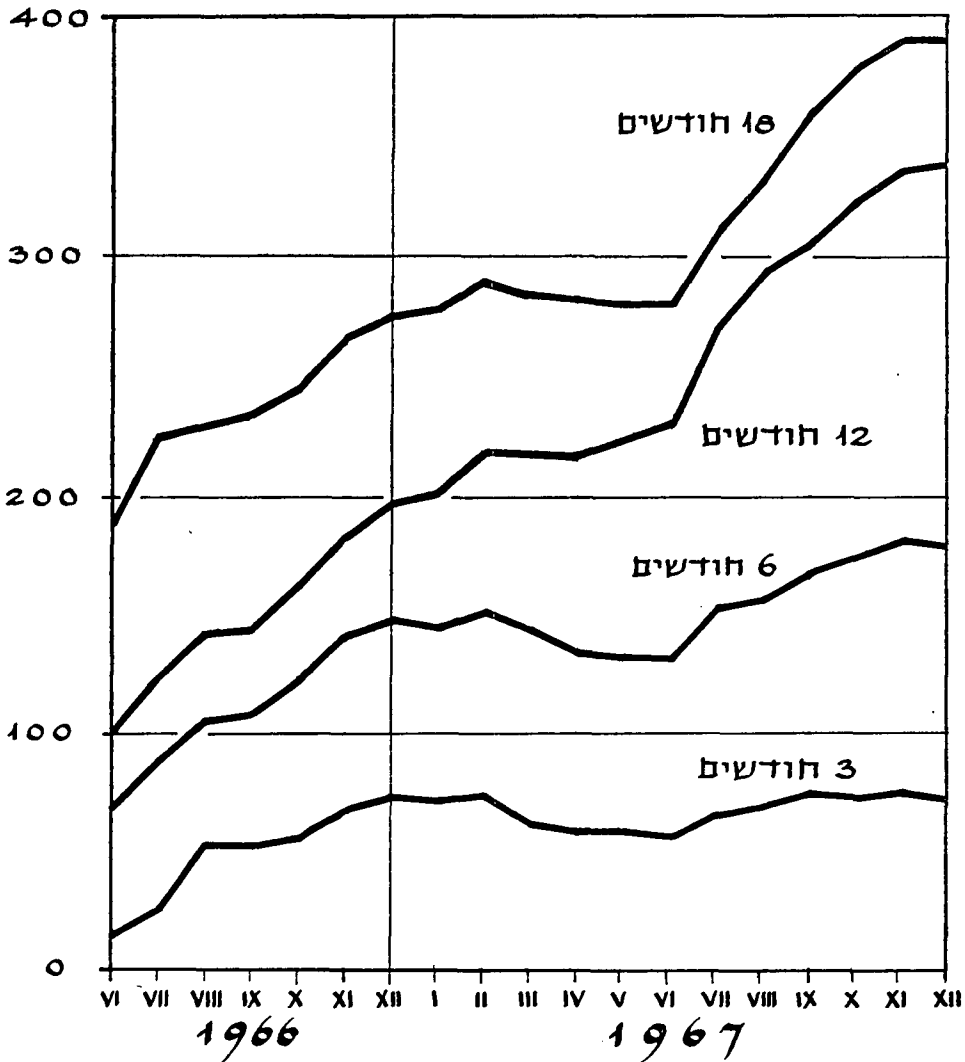
(אחוזים)

הסדרה	מ־1.67.1 עד 31.1.67	מ־1.67.2 עד 1.8.67	מ־2.67.2 עד 17.10.67	מ־18.10.67
3 חודשים	7.50	6.50	6.00	5.75
6 חודשים	7.71	6.75	6.50	6.25
12 חודשים	8.25	7.50	7.25	6.75
18 חודשים	8.40	7.50	—	—

* לפי ריבית רגילה, פרט לסדרה ל־18 חודשים — מחושבת לפי ריבית דריבית.

דיאגרמה כ"א-3

מילווה קצר מועד לצירור, יתרות חוב לפי סדרות, יוני 1966 עד דצמבר 1967

ההנפקה נטו (כלומר, התוספת ליתרת המילווה בידי הציבור) היתה 117 מיליון ל"י ב-1967, לעומת 85 מיליון ל"י ב-1966. יתרת המילווה הגיעה בדצמבר 1967 ל-390.3 מיליון ל"י, לעומת 274 מיליון ל"י בדצמבר 1966. בנק ישראל עיקר את כל התקבולים במסגרת ההסכם בנידון עם הממשלה ותמורתם הוקטנו התחייבויות ארוכות מועד של האוצר לבנק ישראל.

התפתחות המילווה במשך 1967 לא היתה אחידה. במחצית הראשונה של השנה חלה ירידה ביתרת המילווה שבידי הציבור, וזאת במסגרת מדיניות בנק ישראל לעידוד הפעילות הכלכלית במשק. שיעורי הריבית הופחתו 3 פעמים במשך כחודשיים, וכן נעשתה במשך תקופות מסויימות הקצאה חלקית של בקשות באמצעות מכסות. בין פברואר ומאי פחתה יתרת המילווה קצר המועד

שבידי הציבור ב־13 מיליון ל"י. מכירות הסדרה ל־18 חודש ירדו לנקודת שפל בעיקר עקב העלייה במכירות מילווה "ברירה" עם זכות הפדיון המוקדם, והנפקת הסדרה הופסקה בחודש מארס 1967 (ולא חודשה אלא כעבור שנה, במארס 1968). לאחר ההתרחבות המוניטארית המהירה בחודשים אפריל–יוני גבר הביקוש במידה רבה לקראת סוף חודש יוני והחל גידול מהיר ביתרות המילווה שבידי הציבור. היציבות ברמת המחירים והתשואה הריאלית הגבוהה יחסית איפשרו הורדה נוספת של הריבית בחודש אוגוסט, ולאחר מכן שוב באוקטובר 1967.¹ שיעורי התשואות, לפי סדרות המילווה, ניתנים בלוח כ"א-14. חל גידול ניכר במיוחד בהפצת הסדרה ל־12 חודש, שנבע מהצפייה להורדות נוספות בשיעורי התשואות. חלקה של הסדרה ל־12 חודש בכלל יתרת המילווה במחזור היה בדצמבר 1967 46 אחוזים, לעומת 18 אחוזים בלבד בדצמבר 1966 (ראה דיאגרמה כ"א-3).

למרות ההורדות בתשואות במשך השנה גדלה ההכנסה הריאלית, שכן בעוד שב־1966 היתה התשואה הנומינלית 8 אחוזים לשנה, עלתה רמת המחירים בשיעור זה עצמו, ואילו ב־1967 היתה התשואה הנומינלית 7 אחוזים, אולם העלייה במחירים היתה של כ־2 אחוזים בלבד.

לאחר הורדת התשואות באוקטובר 1967 הסתמנה, בחודש נובמבר, יציבות ביתרות המילווה לציבור, שהושפעה גם במידת מה מהגבלת המכירות באמצעות מכסות, ובחודשים דצמבר 1967 וינואר 1968 חלה אף ירידה קלה ביתרות. ברם החל מסוף פברואר 1968 שוב הסתמנה מגמת עלייה, ובאמצע מאי הגיעה יתרת המילווה לציבור לרמת שיא מאז תחילת הפצתו — 417 מיליון ל"י.

הפצת מילווה קצר מועד מעניקה לבנקים המפיצים זכות לרכישת שטרי אוצר, ביחס של 1 ל־5 מתוך פיקדונותיהם בבנק ישראל. והם מוכרים ככנס נזיל לצרכי חישוב נזילות המוסדות הבנקאיים. שטרי האוצר נושאים ריבית בשיעור 9.5 אחוזים לשנה, לעומת ריבית בגובה 7.5 אחוזים על פיקדונות קצובים לתקופה של שנה של הבנקים בבנק ישראל. נוסף להכנסה הגבוהה יותר על שטרי אוצר, נהנים הבנקים גם מהאפשרות הניתנת להם לחזור ולמכור אותם לבנק ישראל לתקופת ביניים, עם זכות (אופציה) לרכישה חוזרת בתום תקופת הביניים, ובכך יכולים הם להימנע מ"שבירת" פיקדונות לזמנים קצובים שלהם בבנק ישראל על הפסד הריבית הכרוך בכך. ניצול הזכויות למכירת שטרי האוצר לבנק ישראל היה בשיעורים שונים ותוך תנודות חריפות במשך השנה. השיעור הנמוך ביותר היה 2 אחוזים מיתרת שטרי האוצר שהיו ברשות הבנקים, בסוף יוני 1967, והגבוה ביותר היה 41 אחוזים משטרי האוצר שברשותם בסוף נובמבר 1967 (ראה דיאגרמה 4).

מאז הוצאתם למכירה לבנקים ביוני 1966 ועד מאי 1967 היה ניהולם של שטרי האוצר במסלוק הבורסה לניירות ערך. במאי 1967 הועברו שטרי האוצר לניהול מינהל מילווה המדינה. במארס 1967 הגדילה הכנסת, לפי הוראות פקודת שטרי אוצר, תש"ט-1948, את תיקרת שטרי האוצר שבידי בנק ישראל מ־69.4 מיליון ל"י ל־184.4 מיליון ל"י, ובהתאם רכש בנק ישראל שטרי אוצר בסך 115 מיליון ל"י במסגרת פעולות המימון הגירעוני לעידוד הפעילות הכלכלית במשק. באמצעות שטרי האוצר משתמש, כאמור, בנק ישראל לעדוד המכירה של המילווה קצר המועד.

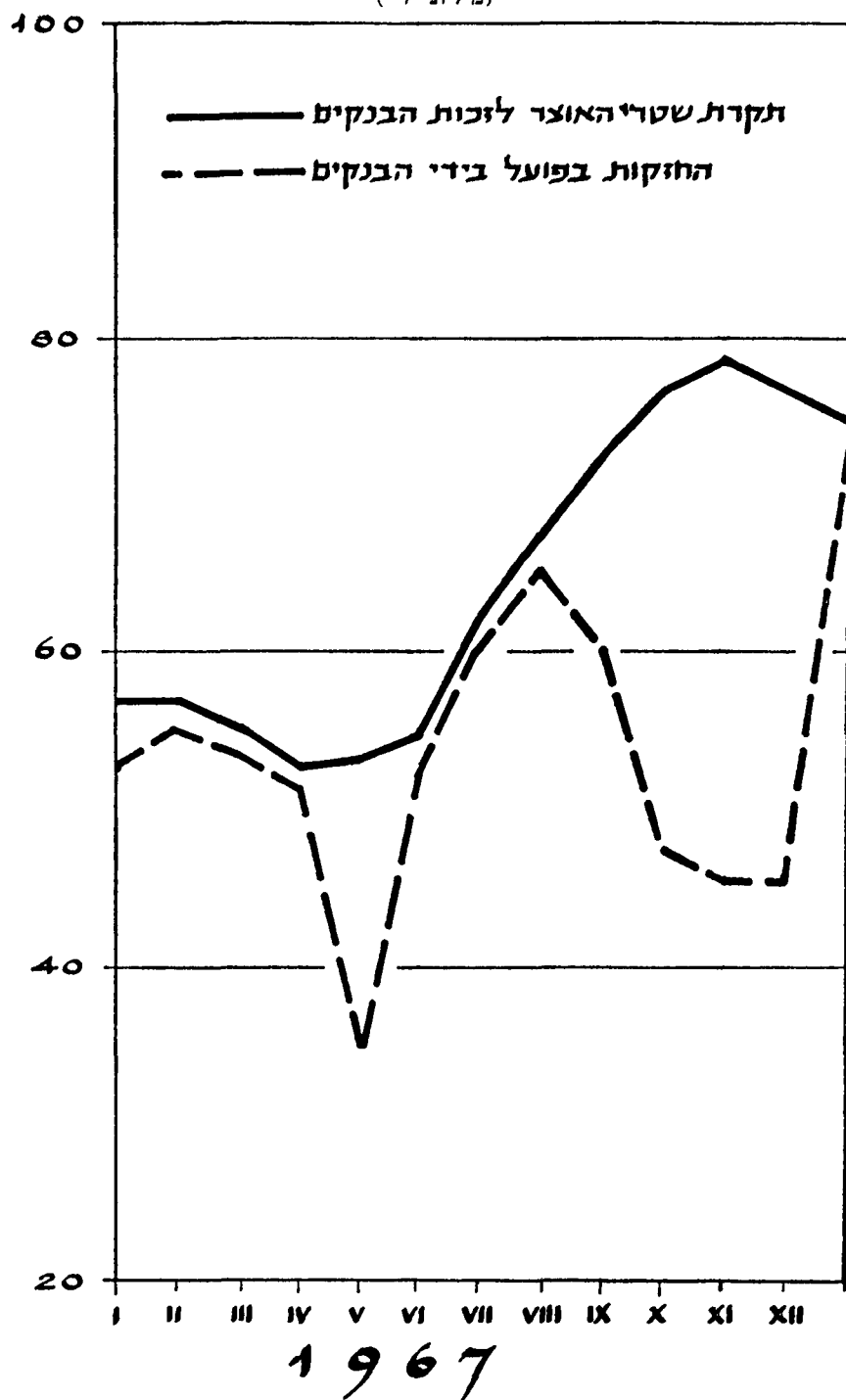
במסגרת המילווה קצר המועד לבנקים, הונפקו השנה 5 סדרות בסכום כולל של 13.5 מיליון ל"י ונפדו 5 סדרות בסכום כולל של 12.3 מיליון ל"י. הגידול נטו במילווה הבנקאית היה איפוא של 1.2 מיליון ל"י.

¹ ניתוח הגורמים להתפתחויות אלו והאחרות להלן ניתן בפרק ט"ו לעיל.

דיאגרמה כ"א-4

רבישת שטרי אוצר מצד הבנקים, 1967

(מיליוני ל"י)

4. המילווה לחברות הביטוח

לפי הוראות המפקח על חברות הביטוח באוצר, מפקידות חברות הביטוח בבנק ישראל פיקדונות ליכות האוצר בהתאם לתנאי הפוליסות של ביטוח החיים ח"ץ שהן מוציאות, לסוגיהן השונים. פיקדונות אלה מומרים בתעודות המילווה לחברות הביטוח תשכ"ג-1962 (עבור פוליסות ביטוח חיים ח"ץ) והמילווה לחברות הביטוח תשכ"ה-1965 (עבור פוליסות ביטוח חיים ח"ץ-1000), במועדים קבועים במשך השנה. האיגרות מונפקות לתקופות של 5 עד 40 שנה, לפי בחירת חברות הביטוח ובהתאם לתנאי הפוליסות. מהמילווה הראשון הונפקו בשנת 1967 איגרות חוב צמודות מדד בסך 12 מיליון ל"י (8.8 מיליון ל"י ב-1966) ונפדו, לראשונה, איגרות בסך 28 אלף ל"י, והונפקו איגרות חוב צמודות דולר בסך 11.2 מיליון ל"י, מהן נפדו איגרות בסך 0.5 מיליון ל"י. יתרת הפיקדונות על חשבון מילווה זה בבנק ישראל, תמורתם טרם הוצאו אגרות חוב, היתה בסוף 1967 16.2 מיליון ל"י. מהמילווה השני הונפקו במשך 1967 איגרות חוב בסך 0.7 מיליון ל"י (1.5 מיליון ל"י ב-1966).

יתרת המילווה לחברות הביטוח ל-3 שנים, בסכום כולל של 10 מיליון ל"י, היתה בסוף 1966 6.2 מיליון ל"י. סכום זה נפדה במלואו השנה.

5. מילווה קליטה

חוב הממשלה הכולל בגין מילווה קליטה שנוכו מהשכירים ונגבו מהעצמאיים לגבי השנים 1961, 1962 ו-1963 מסתכם ב-185 מיליון ל"י — 22.6 מיליון ל"י לגבי שנת 1961, 57.7 מיליון ל"י לגבי 1962, ו-104.6 מיליון ל"י לגבי 1963. חלוקת תעודות מילווה אלה, המתבצעת על ידי הבנק לפי הוראות האוצר, נמשכה ב-1967. עד סוף השנה חולקו תעודות בסך כולל של 120 מיליון ל"י. תעודות בסכום של 46 מיליון ל"י נוספות חולקו ברביעי הראשון של 1968, ויתרת המילווה שטרם הוצאו לגביה תעודות לזכאים מגיעה איפוא ל-19 מיליון ל"י בלבד בסוף מארס 1968. תעודות בסכום של 6.7 מיליון ל"י, המגיעות ל-58,000 מוטבים, שלא אותרו על ידי הדואר, הוחזרו לבנק ישראל והיו ברשותו בסוף 1967. ערך התעודות שחולקו ב-1967 היה 67 מיליון ל"י ערך נקוב, ל-195,000 מוטבים.

ב-1 באפריל 1967 חל מועד הפדיון השני של מילווה חיסכון חובה 1962. שיעור הפדיון הוא 25 אחוזים מהקרן וריבית שהצטברה עבור 4 שנים, בשיעור 20 אחוזים. כן חל במועד זה הפדיון הראשון של מילווה קליטה 1961. שיעור הפדיון הסתכם ב-10 אחוזים, ונקבע בדרך של הגרלת הספרה האחרונה. הריבית השנתית היא בשיעור 4 אחוזים. באפריל 1967 החל המסחר במילווה הקליטה במסגרת הבורסה לגיירות ערך. הסדרה לשנת 1961 נרשמה ונסחרה בתנאים המקובלים ואילו הסדרות מהשנים 1962 ו-1963 נסחרו במסגרת השוק החופשי. חלקם של מילווה אלה, לאחר התפתחות המסחר בהם, בכלל שוק איגרות החוב נע בין 8 עד 21 אחוזים. שיעורי התשואה הגבוהים — 10 עד 11 אחוזים בחודשים אפריל עד יוני — הגיעו רבים להשקיע במילווה אלה. רמת השערים עלתה בהדרגה, ושיעורי התשואה ירדו בהתאם, ובסוף השנה ירדה התשואה הממוצעת ל-7 אחוזים.

האיגרות מסדרת 1962 ומסדרת 1963 תהפכנה לאיגרות למוכ"ז ב-1 באפריל 1968, דבר המאפשר רישומן וביצוע הסחר בהן בבורסה בתנאים המקובלים.

6. ניהול הפעולות בבורסה

פעילות בנק ישראל בהיקף ניכר בשוק הפתוח החלה ביוני 1966, עם העברת המילווה קצר המועד לידי בנק ישראל לפי ההסכם עם האוצר. השינויים במגמת המדיניות המוניטארית החל

¹ ראה : בנק ישראל, דין וחשבון 1966, עמ' 451.

מאמצע 1966 בכיוון לפעולות הרחבה לשם עידוד הפעילות הכלכלית הביאו גם לשינויים בתנאי הפצת המילווה קצר מועד, בנובמבר 1966, ובנק ישראל היה הראשון בהורדת שיעורי הריבית במשק, על מילווה קצר מועד. לאחר מכן הורדו בשיעור דומה הריבית על אשראי בתיווך בשטרות ועל פיקדונות לזמנים קצובים.

בפעולותיו בבורסה לניירות ערך מהווה בנק ישראל גורם מווסת ומייצב, המספק עודפי ביקוש וקולט עודפי היצע כדי לקיים איוון בשוק. היקף המסחר במילווה קצר מועד גדל ב-1967 במסגרת הבורסה ב-9 אחוזים, ל-64 מיליון ל"י, וחלקו בכלל המסחר במסגרת הבורסה הגיע ל-30 אחוזים. חלקו של בנק ישראל בנפח העסקות של מילווה קצר מועד היה השנה 73 אחוזים — 47 מיליון ל"י, מהן 32 מיליון ל"י קניות, ו-15 מיליון ל"י מכירות.

נפח עסקות בנק ישראל בשוק איגרות החוב, פרט למילווה קצר מועד, הסתכם ב-1967 ב-31 מיליון ל"י, לעומת 11 מיליון ל"י בשנת 1966. מתוך נפח העסקות ב-1967 היו 21 מיליון ל"י קניות, ו-10 מיליון ל"י מכירות.

פיקדונות מילווה המדינה ופיקדונות ציבוריים אחרים המגוהלים על ידי המינהל מוחזקים במרכז על ידו לטובת הבורסה לניירות ערך ובנקים שאינם חברי בורסה. תנועת הסחר היומי מסולקת מדי יום על ידי מסלקת הבורסה בחשבונות המתנהלים עם חבריה. פקודות משיכות בפועל או הפקדות מתבצעות על ידי אישורים הניתנים על ידי המסלקה לחבריה. פיקדונות אחרים מוחזקים לזכות החשב הכללי, האפטרופוס הכללי וחברות הביטוח. התנועה בכספת ניירות הערך במינהל בשנת 1967 הסתכמה ב-5.9 מיליון איגרות, לעומת 3.1 מיליון איגרות בשנת 1966.

7. פעולות כמותיות ואחרות

381 אלף תעודות מילווה שונים פדה המינהל השנה, לעומת 216 אלף תעודות ב-1966. עיקר הגידול נובע מפדיון סופי של מילווה שיכון עולים נושא פרסים, מילווה פיתוח סדרה י"ג (שהצטיין בפזיז החזקתו) ומפדיון ראשון של מילווה קליטה 1961. בכמות התלושים שנפדו חלה השנה ירידה קלה, 1.79 מיליון תלושים לעומת 1.83 מיליון תלושים ב-1966. בשנת 1967 התקיימו 21 הגרלות פרסים ו-15 הגרלות לפדיון קרן של מילווה מדינה ומילווה שונים.

ב. מילווה פנים אחרים בניהול בנק ישראל

בנק ישראל מטפל בניהול מילווה שונים שהנפיקו חמישה גופים ציבוריים. בשנת 1967 הונפקו 7 מילווה חדשים המגוהלים על ידי הבנק בסך כולל של 72.7 מיליון ל"י. במשך השנה שולמו על חשבון קרן והפרשי הצמדה של המילווה צמודי הדולר 12.6 מיליון ל"י, ו-1.4 מיליון ל"י ע"ח תשלומי הצמדה על מילווה צמודי מדד. סך תשלומי הריבית, כולל הצמדה על ריבית, על מילווה אלו בשנת 1967 היו 14.0 מיליון ל"י.

יתרת החוב נטו, כולל הפרשי הצמדה עקב פיחות הל"י בנובמבר 1967, גדלה ב-64.2 מיליון ל"י והגיעה ל-251.9 מיליון ל"י, לעומת 187.7 מיליון ל"י בסוף 1966.

ג. מילווה חוץ

הנפקה מיוחדת בחו"ל של "מילווה פיתוח" להשקעות הונפקה בסוף 1966. סכום ההרשאה שלה הוא 100 מיליון דולר. סדרה זו מיועדת לתאגידים, חברות, ארגונים וגופים אחרים. הריבית בסדרה זו הוגדלה ל-4.75 אחוזים, לעומת 4 אחוזים בסדרות האחרות של המילווה. תקופת הסדרה ארוכה יותר — 20 שנה לעומת 12 עד 15 שנה בסדרות האחרות. המכירות מסדרה זו הסתכמו עד סוף 1966 ב-34.1 מיליון דולר, וב-28.3 מיליון דולר ב-1967.

מילואות פנים בניהולו של בנק ישראל, 1967

(אלפי ל"י)

המילואה	מספר הסדרות	סכום הרשאה	יתרת החוב ל-31.12.66	סכום הפצה * בשנת 1967	פדיון קרן בשנת 1967	יתרת החוב ל-31.12.67	חשלומי ריבית בשנת 1967	הפרשי הצמדה ** על הקרן 1967
1. מילואות צמודי מדד								
נושאי ריבית	2	15,000	901	—	299	602	86	173
6%, 6½% רשויות מקומיות	2	25,000	3,678	—	795	2,883	332	416
6% בנק לפיתוח התעשייה — ארוכות מועד	1	5,000	5,000	—	—	5,000	—	—
4.84% בנק לפיתוח התעשייה — "ברירה" ***	20	212,750	139,820	67,750	1,488	206,082	11,498	316
6½%, 5½%, 5% טפחות בנק למשכנתאות בישראל בע"מ	1	5,000	—	5,000	—	5,000	—	—
4.84% טפחות בנק למשכנתאות בישראל בע"מ *** — "ברירה"	26	—	149,399	72,750	2,582	219,567	11,916	905
סך הכול 1								
2. מילואות צמודי דולר								
א. נושאי ריבית	2	****	2,297	250	767	1,780	135	—
6% בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ	2	****	11,683	1,745	3,376	10,052	629	—
6%, 6½% רשויות מקומיות	1	10,000	7,956	1,040	1,528	7,468	346	—
5% חברת הנפט הלאומית לישראל בע"מ	1	****	3,633	519	519	3,633	236	—
6½% טפחות בנק למשכנתאות בישראל בע"מ	6	—	25,569	3,554	6,190	22,933	1,346	—
סך הכול א'								
ב. נושאי פרסים	1	10,000	2,603	405-****	1,660	538	39	—
הסוכנות היהודית לא"י — מילואה עלייה	7	—	28,172	3,149	7,850	23,471	1,385	—
סך הכול 2								
3. מילואות בהצמדה מעורבת								
נושאי ריבית	1	15,000	10,158	833	2,144	8,847	715	490
6% בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ	34	—	187,729	* 76,732	12,576	251,885	14,016	1,395
סך הכול כולל								

* כולל סכומי שצורו על המילואות צמודי הדולר, בסך 4,386 אלף ל"י.

** הפרשי הצמדה על צמודי המדד בלבד. צמודי הדולר (כולל צמידות מעורבת) משוערכים.

*** אם המילואה יפדה בלא הצמדה שיעור הריבית יהיה 10.76%.

**** כלול בהרשאה של צמודי מדד.

***** ביטול מילואה לפי הוראות הסוכנות.

השנה הונפקה בחו"ל סדרה נוספת — הרביעית — של "מילווה הפיתוח". סכום ההרשאה שלה הוא 500 מיליון דולר. תנאיה זהים עם הסדרות הקודמות. מכירת סדרה זו החלה בספטמבר 1967, ועד סוף השנה נמכרו ממנה איגרות חוב בסך 32.5 מיליון דולר. מכירות הסדרה השלישית במשך השנה הגיעו ל-159.4 מיליון דולר, ובסך הכול נמכרו איגרות חוב של מילווה הפיתוח בסך 191.9 מיליון דולר, לעומת 79.1 מיליון דולר ב-1966. עלייה ניכרת זו במכירות נובעת ממלחמת ששת הימים והגידול בתרומות וברכישות איגרות החוב שבאו כביטוי להזדהות הציבור היהודי בעולם עם ישראל והגשת סיוע כספי לה.

מינהל מילווה המדינה מטפל בהמרה ובפדיון מוקדם של איגרות חוב של מילווה העצמאות והפיתוח. ההמרה נעשית על פי תנאי המילווה, לפי הסכם עם הסוכן הפיסקאלי של ממשלת ישראל בארצות הברית, "צ'ייס מנהטן בנק", ובכפיפות להוראות אגף מטבע חוץ במשרד האוצר. ההמרות בישראל בשנת 1967 הסתכמו ב-20.3 מיליון דולר שווי נקוב, לעומת 18.3 מיליון דולר ב-1966. הריבית הכוללת ששולמה השנה היתה בשיעור דומה לשנה הקודמת — 1.2 מיליון דולר. הגברת זרם התרומות שהועברו בעת הכוננות והמלחמה במישרין למוסדות שונים בישראל בצורת איגרות חוב של מילווה העצמאות והפיתוח הביאה להכפלת חלק המוסדות הללו בהמרות, ל-41 אחוזים ב-1967 לעומת 21 אחוזים ב-1966. 32 אחוזים שימשו למימון השקעות של משקיעי חוץ במפעלים מקומיים; 21 אחוזים הוציאו תיירים למימון הוצאות שהותם בישראל, והיתרה — 6 אחוזים — שולמה לתושבי הארץ, לתושבים ארעיים ולעולים חדשים.

פרטי ההפצה, היתרה במחזור וסכומי ההמרות שבוצעו ב-1967 והריבית ששולמה על מילווה החוץ ניתנים בלוח כ"א.

לוח כ"א - 16

מילווה חוץ שניהולם בישראל רוכז בידי בנק ישראל, 1967

(אלפי דולרים)

המילווה	הפצה בפועל עד סוף 1967	הפדיון * עד סוף 1967	הסכום במחזור בסוף 1967	ההמרות בישראל 1967	ריבית ששולמה בישראל ב-1967
מילווה עצמאות	145,533	145,533	—	37	13
מילווה פיתוח					
סדרה א'	234,140	167,587	66,553	1,473	189
סדרה ב'	293,620	122,029	171,591	8,578	682
סדרה ג'	392,752	49,016	343,736	10,157	361
סדרה ד'	32,463	115	32,348	63	—
סדרה מיוחדת להשקעות	62,372	2,529	59,843	—	—
סך הכול	1,160,880	486,809	674,071	20,308	1,245

* איגרות שנפדו בל"י, בדולרים, או שהומרו באיגרות מאוחרות יותר.

9. הפיקוח על המוסדות הבנקאיים והכספיים

בסוף שנת 1967 נמצאו בפיקוחה של מחלקת הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל 84 מוסדות בנקאיים וכספיים, מספר דומה לזה שהיה בפיקוחה בסוף 1966.

במשך 1967 לא חל שינוי במספר הבנקים המסחריים. קופת "אחזה" – אגודה שיתופית לאשראי וחיסכון בע"מ העבירה את עסקיה לקופת "עלייה", אגודה שיתופית לאשראי וחיסכון בע"מ.

החברה "משכנתאות לתל-אביב בע"מ" קיבלה הסכמת נגיד בנק ישראל לשנות את שמה ל"בנק משכנתאות לתל-אביב בע"מ".

לוח כ"א - 17

מוסדות בנקאיים וכספיים בפיקוח בנק ישראל,
1966 ו-1967

(סוף התקופה)		
סוג המוסד	1966	1967
בנקים מסחריים	28	28
אגודות שיתופיות לאשראי	18	17
בנקים למשכנתאות ולהשקעות	19	20
מוסדות כספיים	19	19
סך הכול	84	84

א. ביקורת

במשך שנת 1967 נערכו 73 ביקורות במוסדות הבנקאיים והכספיים. נושאי הביקורת היו: ביקורת כללית, ביקורת של אשראי וביטחונות, פיקדונות לזמן קצוב, דיווח יומי על נכסים נזילים, קיבולים, אשראים דוקומנטריים ונושאים אחרים.

עקב ביצוע ביקורות מיוחדות במוסדות שהסתבכו וביצוע ביקורות בסניפי הבנקים באזורים המוחזקים חלה מעמסה ניכרת על עובדי הביקורת, ולכן החליטה המחלקה להעסיק משרדי רואי חשבון עצמאיים בביצוע ביקורות מסוימות על פי הנחיותיה.

בשנת 1967 המשיכה המחלקה לבדוק במיוחד תופעות של מתן אשראי לכמה לקוחות, וכן מתן התחייבויות על חשבונם, בסכומים גדולים יחסית להון המוסדות המבוקרים. המחלקה קיימה מעקב אחרי התפתחות החבות של אותם לקוחות ודרשה מהנהלות המוסדות להקטין חבות זו וכן לקבל ביטחונות מתאימים מבחינת טיבם והיקפם לעומת החבות. בביקורות אלו נבחנו נאותות הפרשות המוסדות כנגד חובות מסופקים ובמספר מקרים נדרשו הנהלות המוסדות להגדיל את ההפרשות האלו.

הביקורת במוסדות הבנקאיים והכספיים העלתה, כי בוצעו עסקות תיווך בשטרות שלא מילאו אחרי התנאים המינימליים לגבי עסקות מסוג זה, כפי שפורטו בהוראות המפקח על הבנקים.

כן נמצאו ליקויים ברישום בספרי הנהלת החשבונות ובדיווחים שונים שהמחלקה מקבלת מהמוסדות. הביקורת המשיכה להדגיש את הליקויים בבקרה הפנימית שנתגלו במוסדות המבוקרים ובהעדר ביקורת פנימית נאותה. המחלקה תבעה מהמוסדות להקים מחלקות לביקורת פנימית עם עובדים בעלי הכשרה מקצועית מתאימה.

1. בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ.

בביקורת שגרתית שערכה המחלקה בבנק י. ל. פויכטונגר בע"מ במחצית השנייה של שנת 1966 התגלה כי חלק מבעלי המניות של הבנק קיבל אשראי במישרין מהבנק או בעקיפין באמצעות חברות בנות ושלובות, וכן הוצאו לטובתם ערבויות על ידי הבנק בסכומים ניכרים שחרגו מכל מסגרת סבירה ביחס להיקף עסקי הבנק. חובות אלה היו מובטחים בעיקר בשיעבודים על נכסי דלא ניידים שלא היו ניתנים למימוש מידי מבלי לגרום להפסדים ניכרים. (ראה דו"ח בנק ישראל 1966, עמוד 459).

במחצית חודש ינואר 1967 — לאחר שהתברר, כי הנהלת הבנק אינה מסוגלת להבריא את מצבו של הבנק, הוסכם — על דעת הממשלה — בין נגיד בנק ישראל לבין הנהלת בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ על דבר מינוי מנהל ממונה וחברי דירקטוריון אשר ינהלו את הבנק ואת בנק אלרן בע"מ — אשר התנהל על ידי אותה הנהלה — לאחר שמועצת המנהלים הקודמת הגישה את התפטרותה.

ביום 24 בינואר 1967 פורסמה ברבים הודעה מטעם בנק ישראל על ניהול בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ ובנק אלרן בע"מ. בהודעה זו הודיע בנק ישראל לציבור כי הוא עשה סידורים שכל בעלי פיקדון בכל אחד משני הבנקים יוכל לקבל את כספו בחזרה בכל עת בהתאם לתנאי הפיקדון. כמו כן יקוימו במועדן הערבויות וההתחייבויות החוקיות האחרות של בנקים אלה.

לאחר החלפת הנהלת הבנק הצליחה הביקורת לגלות עובדות נוספות שהוסתרו ממנה על ידי ההנהלה הקודמת. לפי ממצאים נוספים אלה התברר כי מצב הבנק היה אף יותר קשה מכפי שנאמד קודם. במהלך הביקורת התעורר חשד כי חלק מהפעולות שבוצעו על ידי הנהלת הבנק היו מעשים פליליים. פרטים על מעשים אלה הועברו לידיעת היועץ המשפטי לממשלה. לאחר שנערכה חקירה על ידי המשטרה בסיוע עובדי המחלקה הוגש כתב אישום בתחילת שנת 1968 נגד שניים ממנהלי הבנק.

2. בנק קרדיט לישראל בע"מ

בשנת 1961 עברה השליטה בבנק זה לקבוצת משקיעים חדשה. החל מאותה תקופה עקבה מחלקת הפיקוח על הבנקים אחרי מצב הבנק לאור הגירעונות הגדולים בנכסיו הנזילים. למרות לחץ רב מצד המחלקה הלכו וגדלו גירעונות הבנק בנכסים הנזילים.

בביקורת שנערכה בבנק בשנת 1962 נתגלה, כי הבנק נהג להעניק אשראי למספר קטן של לקוחות שהיו חברות בנות או שלובות של בעלי המניות ומנהלי הבנק, ולהוציא לטובתם ערבויות, בסכומים גדולים יחסית שחרגו מיחס סביר להיקף עסקי הבנק ומבלי לקבל ביטחונות מספיקים. הפיקוח על הבנקים דרש מהנהלת הבנק להקטין את החבות של אותם לקוחות ולקבל ביטחונות מתאימים מהם, אולם למרות הבטחות מנהלי הבנק לבצע את הדבר, המצב לא שופר אלא הוחמר יותר. נוסף על כך התברר לאחר מכן, כי חברה שלובה של הבנק — שלא היתה בפיקוח בנק ישראל — העניקה אשראי נוסף לאותם לווים מתוך כספים שגייסה מציבור לקוחות הבנק בצורת פיקדונות והשקעות בתיווך בשטורות.

פירסום דבר הסתבכותו של בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ ביום 24 בינואר 1967 הבהיר לציבור הרחב את הסכנה הטמונה בהשקעת כספו באמצעות מוסד בנקאי ללא אחריותו של המוסד. לקוחותיו של בנק קרדיט לישראל בע"מ, שהשקיעו את כספם באמצעות הבנק בתיווך בשטורות ללא ערבות הבנק או בחברה השלובה, כפי שהוסבר לעיל, דרשו מהבנק להחזיר מיד את כספיהם או להפוך את

השקעותיהם לפיקדונות בבנק או לתיווך בשטרות בערבות הבנק. הבנק נאלץ להיענות לדרישות לקוחותיו, ופעולות אלה הגדילו בצורה ניכרת את חבותו של החברות הקשורות בבנק אשר נהנו מהאשראי שקיבלו מהחברה השלובה. משיכת הכספים מהבנק כילתה את כל נכסיו הנזילים ובתחילת חודש פברואר 1967 פנתה הנהלת הבנק לבנק ישראל בבקשת הלוואה, שניתנה לה כנגד ביטחונות מתאימים.

מאותו מועד קיימה המחלקה מעקב מתמיד בבנק אחר התפתחות עסקיו. נתגלה הגידול בחבותו לבנק של החברות השלובות כתוצאה מפעולות המימון של החברה השלובה שנוכרה לעיל, שלא היו ידועות למחלקה ושהועברו עתה לספרי הבנק. כמו כן, נתגלה קיומן של התחייבויות שלא היו רשומות בספרי הבנק.

לאחר שהובהר היקף הסתבכותו של הבנק הגיעה המחלקה למסקנה כי אין בידי הנהלתו להבריאת את מצבו. לאור נסיבות אלו הוסכם לקראת סוף חודש אפריל 1967 — על דעת הממשלה — בין נגיד בנק ישראל לבין הנהלת בנק קרדיט לישראל בע"מ כי השליטה בבנק תועבר לבנק ישראל.

ביום 26 באפריל 1967 פורסמה הודעה לציבור בה נאמר כי בעקבות משא ומתן המתנהל עם בנק לאומי לישראל בע"מ בדבר רכישת השליטה בבנק קרדיט לישראל בע"מ שנכנס לקשיים כספיים, סוכם כי בנק לאומי לישראל בע"מ יעמיד את אחד מעובדיו הבכירים כמנהל עסקים של בנק קרדיט לישראל בע"מ. כן נאמר בהודעה כי הובטחו על ידי בנק ישראל האמצעים הנזילים הדרושים לבנק קרדיט לישראל בע"מ להמשך ניהול עסקיו הבנקאיים.

ביום 21.5.67 נחתם הסכם בין ממשלת ישראל ובנק ישראל לבין בנק לאומי לישראל בע"מ בדבר הניהול של בנק קרדיט לישראל בע"מ ע"י בנק לאומי בשביל בנק ישראל.

3. קופת "אחווה" אגודה שיתופית לאשראי וחיסכון בע"מ.
בביקורת שנערכה באגודה זו בשנת 1966 (ראה דו"ח בנק ישראל 1966, עמוד 460) נתגלו ליקויים רציניים והתעורר חשש לגבי כושר הפירעון של האגודה. בעקבות הדיונים על ממצאי הביקורת פוטרו מנהל האגודה ושני עוזריו.

מחלקת הפיקוח על הבנקים המשיכה בטיפול בליקויים שנתגלו בביקורת וביחד עם הנהלתה החדשה של האגודה חיפשו דרכים לשיקומה. בפברואר 1967, בעקבות הופעת ידיעה בעתונות אודות קשיי האגודה, החלה משיכה מוגברת של כספים מהאגודה שהעמידה אותה במצב כספי חמור. הנהלת האגודה באה בדברים עם קופת "עליה" אגודה שיתופית לאשראי וחיסכון בע"מ ותוך כמה ימים העבירה קופת "אחווה" את עסקיה לקופת "עליה".

4. בבדיקת הביטחונות שנתקבלו על ידי מוסד בנקאי מסויים נגד אשראי שנתן לאחד מלקוחותיו — שהוא חברה — בסכום גדול יחסית להונו ולהיקף עסקיו הסתבר כי הביטחון היה שיעבוד שוטף על נכסי הלקוח שהיו בעיקר נכסי דלא נידי. נתגלה כי המשכנתא על הרכוש רשומה בספרי רישום הקרקעות אולם לא נרשמה בתיק החברה אצל רשם החברות. אי-רשום המשכנתא אצל הרשם עלול לגרום להפסד רציני למוסד הבנקאי, כיון שהחברה החבה נכנסה בינתיים לפירוק.

5. בעקבות תלונות שנתקבלו מאת לקוח של מוסד מסויים נגד המנהל של אחד מסניפיו והקופאי בו, נערכה חקירה בסניף. חקירה זו העלתה שורה של ליקויים ארגוניים ומנהליים ביחוד בתחומי הבקרה הפנימית ופיקוח ההנהלה המרכזית על הסניף. לא נמצאו הוכחות לחששות הלקוח ביחס לטוהר המידות של עובדי הסניף.

6. בביקורת במוסד בנקאי אחר נתגלתה עסקה מדומה בסכום מהותי שמטרתה היתה להסוות עסקה של קבלת פיקדון, מחד גיסא — ומתן הלוואה, מאידך גיסא. על רקע ממצאי הביקורת נפסלה העסקה, כפי שהיא נרשמה בספרי המוסד, והיא נחשבה כעסקה של קבלת פיקדון ומתן הלוואה.

7. בביקורת כללית במוסד בנקאי נתגלו ליקויים רבים ברוב שטחי הפעולה גם בתחום העסקי וגם בתחום המינהלי. התברר, כי הנהלת המוסד לא דאגה לגבות חובות מהלווים שפיגרו בתשלומיהם במשך תקופה ארוכה. הצטברו איפוא חובות מסופקים בסכום גדול יחסית להונו העצמי של המוסד, מבלי שתהיינה קיימות הפרשות מספיקות לכסות הפסדים אפשריים. בגלל חומרת מצבו של המוסד החליט נגיד בנק ישראל — על פי המלצת המפקח על הבנקים והוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות — לשלול מהמוסד את רשיונו לנהל עסקי בנק. בתחילת שנת 1968 העביר המוסד את עסקיו הבנקאיים למוסד בנקאי אחר.

8. בעקבות פיגורים בהגשת דו"חות שוטפים למחלקה נערכה ביקורת בבנק להשקעות שלא היה פעיל למעשה מיום היווסדו. הביקורת העלתה, כי הבנק לא ניהל ספרי חשבונות תקינים וכי נעשו על ידו עסקות חורגות מסמכויותיו. כן התברר, כי הנכס העיקרי של הבנק היה הלוואה שלא היתה ניתנת לגבייה. על רקע ממצאי הביקורת החליט נגיד בנק ישראל — על פי המלצת המפקח על הבנקים והוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות — לצוות על המוסד למחוק מתוך שמו את המלה "בנק".

ב. ביקורת בסניפי בנקים באיזורים המוחזקים

מיד לאחר כיבוש האזורים החדשים, הוציאו המושלים הצבאיים באזורים השונים צווים, שלפיהם נסגרו כל סניפי הבנקים באותם אזורים. רשויות הממשל הצבאי בעזרת עובדי מחלקת הפיקוח על הבנקים ערכו מבצע של ספירת המזומנים בקופות הבנקים, וכספים אלה הופקדו לאחר מכן למשמרת בבנק ישראל. כספים אלה הגיעו לחצי מיליון דינרים ירדניים בקירוב ולחצי מיליון לירות מצריות. כמו כן נבדקו ספרי החשבונות של הסניפים כדי לברר מה היה מצבם ערב סגירתם, ונערכו מאזני בוחן של היתרות בחשבונות.

פעולות אלה בוצעו ב־30 סניפי בנקים במזרח ירושלים וביהודה ובשומרון, ב־11 סניפים ברצועת עזה ובצפון סיני, ובסניף אחד ברמת הגולן.

ג. הסחר בשטרות

בשנת 1967 נפסקה מגמת השנים הקודמות של התרחבות בעסקות התיווך בשטרות (שטרות שנסחרו והלוואות שהועברו באמצעות המוסדות הבנקאיים) וחלה ירידה ניכרת ביתרתן. היתרה הכוללת של עיסקות אלה ירדה מ־1,021 מיליון ל"י בסוף 1966 ל־742 מיליון ל"י בסוף 1967 — ירידה של 279 מיליון ל"י שהן 27 אחוזים, לעומת עלייה של 247 מיליון ל"י, או 32 אחוזים, בשנת 1966.¹

יתרת העסקות שבוצעה ללא ערבותם של המוסדות הבנקאיים ירדה מ־143 מיליון ל"י בסוף 1966, עת היא היתה 14 אחוזים מכלל עסקות התיווך בשטרות, ל־18 מיליון ל"י בלבד בסוף 1967, שהן 2 אחוזים בלבד מכלל העסקות הנדונות. כבשנים קודמות המשיכה מחלקת הפיקוח על הבנקים לתבוע מהמוסדות הבנקאיים להקטין את היקף העסקות שבוצעו ללא ערבותם. לאחר הסתבכותו של בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ וכן בנק קרדיט לישראל בע"מ הגיע הציבור להבנת הסכנה בהשקעת כספים בתיווך בשטרות ללא ערבות המוסדות הבנקאיים, וסוג זה של עסקות נמצא בתהליך חיסול.

¹ ביחס להסבר תופעה זו, ראה פרק ט"ז לעיל.

המפקח על הבנקים קיים דיונים עם הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות, עם ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון בישראל ועם "מרכז", ברית פיקוח של הקואופרציה האשראית בישראל בע"מ, בנוגע לנאותות עריכתם של הדו"חות הכספיים השנתיים של המוסדות הבנקאיים המתפרסמים ברבים. דיונים אלה התרכזו בעיקרם בבעיות הקשורות עם נאותות ההפרשות לחובות רעים וההפרשות לכיסוי ירידת ערכן של השקעות אחרות של המוסדות.

כמו כן, קיימה המחלקה דיונים עם הנהלות מוסדות בנקאיים ועם רואי החשבון שלהם בקשר לדו"חות הכספיים השנתיים לפני עריכתם הסופית וכן קיימה מעקב אחרי דו"חות אלה לאחר פירסומם. שאלות או הסתייגויות לגבי דו"חות אלה, במידה שהתעוררו, הובהרו עם המוסדות הנוגעים בדבר. במקרים מסויימים נתבקשו המוסדות להכניס להבא תיקונים מתאימים בדו"חותיהם הכספיים.

ה. הכוונת האשראי

ההכוונה האיכותית של האשראי הניתן על ידי המוסדות הבנקאיים והכספיים מתבצעת בעיקר על ידי מחלקת הפיקוח על הבנקים, כשעיקר פעולותיה מרוכז, כבעבר, בהפעלת הקרנות למימון היצוא.

במסגרת הקרן למימון היצוא התעשייתי (למעט מימון יהלומים) הגיע מימון הייצור והקניות המקומיות בסוף שנת 1967 ל-114.0 מיליון ל"י, לעומת 102.5 מיליון ל"י בסוף שנת 1966. בשנת 1967 אושר, לראשונה במסגרת הקרן, מימון רכישת פרי הדר לצרכי עיבוד תעשייתי ליצוא. מימון משלוחי היצוא הגיע בסוף 1967 ל-110.5 מיליון ל"י, לעומת 67.2 מיליון ל"י בסוף 1966. יתרת המימון ליצוא תעשייתי מקרן זו הגיעה אפוא בסוף שנת 1967 ל-224.5 מיליון ל"י לעומת 169.7 מיליון ל"י בסוף 1966 — גידול של 54.8 מיליון ל"י או 32 אחוזים, לעומת גידול של 46.6 מיליון ל"י או 38 אחוזים בשנת 1966.

לאחר פិחות הלירה הישראלית ב-19 בנובמבר 1967 חושו מכסות האשראי של היצואנים במסגרת הקרנות לפי שער החליפין החדש, וכתוצאה מכך חל גידול באשראי למימון היצוא, אשר יתבטא בעיקר בשנת 1968.

יתרת האשראי שניתנה ליהלומנים במסגרת הקרן למימון היצוא הגיעה בסוף 1967 ל-118.8 מיליון ל"י, לעומת 103.5 מיליון ל"י בסוף 1966 — גידול בסך 15.3 מיליון ל"י. חלק מגידול זה נבע מהגידול במלאי היהלומים שהצטבר במשך השנה. בשנת 1967 היה היהלומן זכאי לקבל מימון כנגד יהלומים גולמיים המופקדים בבנק או שנמסרו לו לעיבוד, בשיעור שאינו עולה על 85 אחוזים מערך היהלומים. מתחילת שנת 1968 הוקטנה מכסה זו ל-80 אחוזים מערך היהלומים.

נוסף על המימון במטבע ישראלי במסגרת קרן זו, ניתן באישור בנק ישראל אשראי במטבע חוץ למימון היצוא. אשראי זה הסתכם בסוף שנת 1967 ב-13.4 מיליון ל"י, לעומת 20.7 מיליון ל"י¹ בסוף 1966. מהיתרה בסוף 1967 ניתנו 3.9 מיליון ל"י ליהלומנים בישראל (7.8 מיליון ל"י¹ בסוף 1966), והשאר ניתן לחברות יצוא.

מימון במטבע חוץ ליבוא לשם יצוא ניתן במסגרת קרן מיוחדת. יתרת המימון, במסגרת קרן זו, לתעשיית היהלומים הגיעה בסוף 1967 ל-84.9 מיליון ל"י, לעומת 78.1 מיליון ל"י בסוף 1966.

בשנת 1967 נמשכה התרחבות האשראי מהקרן למימון היצוא החקלאי שיתרתו הגיעה בסוף

¹ מספרים מתוקנים.

השנה ל-20.4 מיליון ל"י, לעומת 13.9 מיליון ל"י בסוף 1966. מיתרה זו ניתנו 8.6 מיליון ל"י למימון גידולים חקלאיים המיועדים ליצוא (6.1 מיליון ל"י בסוף 1966), ואילו 11.8 מיליון ל"י ניתנו למימון משלוחי יצוא (7.8 מיליון ל"י בסוף 1966).

יתרת האשראי שניתן במסגרת הקרן למימון התיירות הגיעה בסוף 1967 ל-4.2 מיליון ל"י, לעומת 1.9 מיליון ל"י בסוף 1966. אשראי זה ניתן לבתי מלון לתיירים.

בקרן להון חוזר לתעשייה ("קרן ב") הגיעה יתרת האשראי בסוף 1967 ל-49.1 מיליון ל"י, לעומת 33.4 מיליון ל"י בסוף 1966. קרן זו כוללת קרן מיוחדת למתן הלוואות לבעלי מלאכה ותעשייה זעירה, שיתרתה הגיעה ל-2.0 מיליון ל"י בסוף 1967, לעומת 1.6 מיליון ל"י בסוף 1966.

ו. ריכוז אינפורמציה

הוועדה המייעצת בענינים הנוגעים לעסקי בנקאות קיימה דיון בנסיון שנרכש בקשר לריכוז אינפורמציה על לווים לאחר הפעלת מערכת ריכוז הנתונים בבנק ישראל במשך שבע שנים, ובתועלת שמפיקים ממנה המוסדות הבנקאיים. הוועדה הגיעה למסקנה, כי האינפורמציה, כפי שהוגשה בעבר, לוקה בחסר, וכדי שהמוסדות הבנקאיים יוכלו להפיק ממנה תועלת מרובה יותר, יש צורך להרחיב את היקפה.

הוחלט איפוא, כי המוסדות הבנקאיים ידווחו למחלקת הפיקוח על הבנקים לא רק על לווים שיקבלו אשראי בסך 100,000 ל"י או יותר, אלא על כל לקוח שיתרת חובותיו למוסד הבנקאי, בתוספת התחייבויותיו האחרות בצורת תיווך בשטרות, ערבויות וכו', מגיעות לסך 100,000 ל"י או יותר. נוסף על כך, נתבקשו המוסדות הבנקאיים לספק אינפורמציה זו גם לגבי יתרות החובות וההתחייבויות של חברות בנות שלהם — אינפורמציה שלא נדרשה לפי ההסדר הקודם. ריכוז האינפורמציה בצורתו המורחבת הופעל החל מסוף ספטמבר 1967.

בהתחשב בתוספת העבודה הכרוכה בהרחבת האינפורמציה הנדרשת, הוחלט לערוך את ריכוז האינפורמציה, המסופק לכל המוסדות המדווחים, פעמיים בשנה בלבד — לסוף החודשים מארס וספטמבר — במקום ארבע פעמים כפי שהיה נהוג קודם לכן.

לסוף ספטמבר 1967 נתקבלה איפוא אינפורמציה על 2,613 לקוחות לעומת 1,669 בריכוז לסוף 1966. סכום היתרות של החובות וההתחייבויות של לקוחות אלה הגיע לסך 3,448.3 מיליון לירות — שהוא 76 אחוזים מכלל החובות וההתחייבויות למוסדות הבנקאיים. מתוך סכום זה הגיעה יתרת ההלוואות לסך 2,450.9 מיליון לירות (80 אחוזים מכלל הלוואות שנתנו המוסדות הבנקאיים) לעומת יתרות בסך 1,843.1 מיליון לירות עליהן דיווחו המוסדות הבנקאיים לסוף 1966, שהיוו 63 אחוזים מכלל ההלוואות.

ז. רשימת חותמי שטרי חוב שלא פרעו שטרותיהם ביום הפירעון

מחלקת הפיקוח על הבנקים מרכזת נתונים על חותמי שטרות שסכומם 2,000 ל"י או יותר, אשר ניגבים באמצעות המוסדות הבנקאיים ואשר לא נפרעו ביום הפירעון. נתונים אלה נשלחים במרוכז למוסדות המדווחים.

במשך שנת 1967 היתה מגמה ברורה של ירידה במספר השטרות שלא נפרעו במועד. הממוצע השבועי של מספר השטרות שעליהם דיווחו המוסדות כבלתי נפרעים במועד בשנת 1967 הגיע ל-530 וסכומם ל-2.3 מיליון ל"י, לעומת ממוצע שבועי בשנת 1966 של 708 שטרות שסכומם הגיע ל-3.3 מיליון ל"י.

עקב המלחמה ביוני 1967 חלה בחודש זה עלייה במספר השטרות בסכומים לא גדולים שלא

דיווח על שטרי חוב שלא נפרעו במועדם, 8.1.67 עד 5.1.68

התקופה	מספר השבועות	סך כל השטרות		ממוצע שבועי	
		מספר	אלפי ל"י	מספר	אלפי ל"י
7.4.67-8.1.67	13	8,731	39,882	672	3,068
7.7.67-9.4.67	13	8,735	37,184	672	2,860
6.10.67-9.7.67	13	5,869	25,658	452	1,974
5.1.68-8.10.67	13	4,202	19,438	323	1,495
5.1.68-8.1.67	52	27,537	122,162	530	2,349

נפרעו במועדם והממוצע השבועי באותו חודש היה 704 שטרות שסכומם 2.9 מיליון ל"י. אולם החל מחודש יולי 1967 חלה שוב ירידה ניכרת במספר ובסכום השטרות שלא נפרעו במועדם.

ח. סניפי המוסדות הבנקאיים

בסוף שנת 1967 הגיע מספר סניפי המוסדות הבנקאיים בישראל, פרט למשרדיהם הראשיים, ל-704 לעומת 690 סניפים בסוף 1966. תוספת הסניפים בשנת 1967 היתה איפוא של 14 לעומת תוספת של 22 בשנת 1966. מתוך תוספת זו סניף אחד היה משרד ראשי של אגודה שיתופית לאשראי שהפך לסניף של אגודה אחרת. ארבעה סניפים נסגרו בשנת 1967 ומספר הסניפים החדשים שנפתחו הגיע איפוא לשבעה-עשר, מהם שישה באיזור המשוחרר של מזרח ירושלים. שלושה מהסניפים שנסגרו, נסגרו בשל העברת סניפי בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ ובנק אלרן בע"מ ע"י בנקים אחרים למקומות אחרים וסניף אחד של בנק אחר שנסגר עקב שינויי יעוד המבנה בו שכן. רוב הסניפים של בנק אלרן בע"מ, בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ ובנק קרדיט לישראל בע"מ נרכשו במשך שנת 1967 על ידי בנקים אחרים.

לאחר מלחמת ששת הימים פתחו ארבעה בנקים ישראליים אחד-עשר סניפים באזורים המוחזקים — שמונה בערים שונות ביהודה ובשומרון ושלושה בעזה.

לקראת סוף שנת 1967 החליטה ועדת המישנה של המועצה המייעצת של בנק ישראל לקיים דיון בבקשות לקבלת היתרים לפתיחת סניפים בשנים 1968 ו-1969, בכלל זאת דיון בערעורים על החלטותיה הקודמות. כן סיכמה ועדת המישנה שיקולים מנחים בהם היא מתחשבת בבואה לדון בבקשות של מוסדות בנקאיים לקבלת היתרים לפתיחת סניפים. שיקולים אלה נוגעים בעיקר למיקום הסניף, לתנאים שיש בהם כדי ליזכות מוסד בנקאי בקבלת היתר לפתיחת סניף ולעדיפות לקבלת היתר במקרה של ריבוי בקשות. לא חל שינוי מהותי בהנחיות אלו לעומת ההנחיות שנקבעו בשנים קודמות (ראה דו"ח בנק ישראל 1964, עמוד 413).

וועדת המישנה הביעה את דעתה שאין, בדרך כלל, להתיר בתקופת שתי השנים הללו פתיחת סניפים חדשים, אלא במקרים יוצאים מן הכלל ובהתחשב בהנחיות הנ"ל.

ט. הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות

בשנת 1967 המשיכה הוועדה בדיוניה במצב מערכת הבנקאות ובדרכי הפיקוח עליה. במסגרת דיונים אלה הועברו הנושאים הבאים לבירור בוועדת משנה – קביעת גובה מקסימלי של כלל החבות של לקוח אחד כלפי מוסד בנקאי, השקעות המוסדות הבנקאיים בחברות בנות ושלובות, טיפול ע"י המוסדות הבנקאיים בשיקים ובשטרות שאינם נפרעים במועדם וקביעת מסגרת לדיווח של המוסדות הבנקאיים לשם חישוב נזילותם מבחינה בנקאית, וכן חישוב כושר הפירעון שלהם. כן דנה הוועדה בדו"חות הכספיים השנתיים הנערכים על ידי המוסדות הבנקאיים ובמיוחד בדבר ההפרשות הדרושות כנגד חובות מסופקים וכן כנגד ירידת ערכן של ההשקעות השונות.

וועדת משנה של הוועדה המייעצת המשיכה בדיון בהצעת תיקונים לפקודת הבנקאות אשר יעניקו, בין השאר, למפקח על הבנקים סמכויות חדשות שיאפשרו לו לדרוש ממוסד בנקאי לתקן פגמים שנתגלו בביקורת וכן להפסיק ביצוע פעולות מסוימות אם הוא סבור שהדבר דרוש כדי למנוע תקלות. לאחר פירסום פרשת הסתבכותו של בנק י. ל. פויכטונגר בע"מ הוחלט להרחיב את מסגרת הצעת החוק ולכלול בה סמכויות נרחבות לנגיד בנק ישראל אשר יאפשרו לו לפעול במקרה הצורך לשם שמירת יציבותו של מוסד בנקאי.

המפקח על הבנקים התייעץ במשך שנת 1967 בוועדת מישנה, בטיפולו בליקויים חמורים שהתגלו במהלך הביקורת במוסדות הבנקאיים. על רקע הממצאים בשני מוסדות, הועבר הדיון למליאת הוועדה שיעצה לנגיד בנק ישראל להשתמש בסמכויותיו לפי סעיף 8 לפקודת הבנקאות, 1941, ולצוות במקרה אחד על בנק להשקעות למחוק מתוך השם שבו הוא מנהל עסקים את המלה "בנק", ובמקרה השני לצוות על אגודה שיתופית לאשראי שלא לקבל מאת הציבור כסף הניתן למשיכה על ידי שיק או פקודה.

חברי הוועדה היו: ה"ה א' שמעוני (יו"ר), י' ארנון, א' בבלי, ה' בורלא, ח' ברקאי, י' וקסלר, א. זברסקי, ש' זק, א' להמן, ק"א מוסברג, י' פוט, י' פורדר, א"א קירשנר, ד' רקנאטי וד' שוהם.

י. הוועדה המייעצת לאשראי קואופרטיבי

הוועדה דנה בבעיות המיוחדות של הקואופרציה האשראית.

חברי הוועדה היו: ה"ה א' שמעוני (יו"ר), ל' גרפונקל, ב' וויניצקי, ח' מבורר, א' שוייצר, י' שחור וא' שטאכר.

10. המסלקות

א. התפתחות הסליקה

המסלקות בשלוש הערים הגדולות: ירושלים, תל-אביב וחיפה, פעלו במשך כל שנת 1967 כסדרן, במסגרת הנוהלים שגובשו בשנים קודמות בועד המסלקה. פרט לנוהלים מיוחדים שהונהגו בתקופת הכוננות והמלחמה לגבי סליקת החזרות, פעלו המסלקות במסגרתן התקינה גם בתקופה זו, ופעולות הסליקה בין המוסדות הבנקאיים התנהלו ללא תקלות. הנוהלים לגבי סליקת החזרות היו הכרחיים בשל העדר חלק ניכר מעובדי המוסדות הבנקאיים, והם בוטלו מיד עם חלוף שעת החירום. שיתוף הפעולה בין המוסדות הבנקאיים והמסלקות ועובדיהן הוא שאפשר הפעלתו התקינה של המוסד החיוני גם בתקופת החירום – בה חשיבותו היתה אף גדולה יותר מאשר בימים כתיקונם.

המסלקות בשלוש הערים הגדולות פועלות במסגרת בנק ישראל, בהדרכתו ובפיקוחו של ועד המסלקה, המורכב משמונה חברים המתמנים לתקופה של שנתיים על-ידי נגיד הבנק. הועד הנוכחי נכנס לתפקידו ב-1 באוקטובר 1966.

ב. התנועה במסלקות

ההאטה בקצב הגידול בסכום הממסרים (שיקים ושטרות) שעברו המסלקות, שהיתה אופיינית לשנים האחרונות, נמשכה ביתר שאת גם בשנת 1967. בעוד שהגידול בסכום הממסרים בשנת 1965 לעומת קודמתה היה של 15.2 אחוזים, היה הגידול בשנת 1966 של 10.5 אחוזים — וב־1967 הגיע הגידול ל־0.2 אחוזים בלבד. האצת הירידה בגידול סכום הממסרים ב־1967, נובעת, פרט למגמה, ממיתון הפעילות הכלכלית במשק במשך חודשיה הראשונים של השנה, ויותר מזאת ממלחמת ששת הימים, שגרמה, היא ותקופת המתיחות שקדמה לצמצום בהיקף הפעילות במשק, ועקב כך להקטנת תנועת השיקים והשטרות במחזור.

לוח כ"א - 19

תנועת הממסרים * במסלקות, 1965 עד 1967

(מיליוני ל"י)

1967		1966		1965		
ממסרים שהוחזרו	ממסרים שהוצגו	ממסרים שהוחזרו	ממסרים שהוצגו	ממסרים שהוחזרו	ממסרים שהוצגו	
המסלקות העירוניות						
94	3,663	85	3,299	69	3,038	ירושלים
953	16,692	975	16,832	721	15,132	תל אביב
181	3,501	194	3,670	152	3,367	חיפה
1,228	23,856	1,254	23,801	942	21,537	סך הכול
36		40		36		המסלקות המקומיות **
1,228	23,892	1,254	23,841	942	21,573	כל המסלקות
העלייה או הירידה (-)						
לעומת השנה הקודמת :						
-26	51	312	2,268			מיליוני ל"י
-2.1	0.2	33.1	10.5			אחוזים

* למעט הודעות ויכוי.

** התזרות שיקים מהמסלקות המקומיות משתקפות בספרי ההחזרות של המסלקות העירוניות.

בניגוד למצופה אולי, חלה בשנת 1967 ירידה מוחלטת בסכומי הממסרים שהוחזרו מהמסלקות, לעומת 1966, בסך 26 מיליון ל"י — ירידה של 2.1 אחוזים. לשם ההשוואה מן הראוי לציין, כי בשנת 1966 חלה עלייה בסכומי הממסרים שהוחזרו, לעומת 1965, של 312 מיליון ל"י או של 33.1 אחוזים.

סכום הממסרים שהוחזרו בשנת 1967, מהווה 5.1 אחוזים מכלל הממסרים שהוצגו במסלקות, לעומת 5.3 אחוזים בשנת 1966.

הודעות זיכוי שעברו במסלקות, 1964 עד 1967

(מיליוני ל"י)

המסלקה	1964	1965	1966	1967
ירושלים	926	1,281	1,168	1,351
תל אביב	1,354	1,201	1,026	1,559
חיפה	188	136	71	82
כל המסלקות	2,468	2,618	2,265	2,992

11. המחקר הכלכלי

המחקר השוטף על ההתפתחויות בכלכלת ישראל, הנערך במחלקת המחקר, רואה אור בדין וחשבון השנתי של הבנק ובנספח הסטטיסטי לו, בסקרי בנק ישראל, במחקרים התקופתיים, שאותם מפרסמת המחלקה, וכן בפרסומים מיוחדים. ב-1967 ובתחילת 1968 פורסמו, בין השאר, המחקרים דלהלן:

א. סקירה פנימית תקופתית על ההתפתחויות הכלכליות העיקריות וכן סקירה תקופתית על ההתפתחויות בתחום המוניטארי.

ב. התפלגות הרכוש בישראל וערכו, 1963/64.

ג. מידת התאמתן של פירמות חדשות לתמורות כלכליות, בהשוואה לתברות ותיקות.

ד. מגמות בהתפתחות מרכיבי הצריכה הפרטית — ניתוח סדרות עתיות.

ה. ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים בשנת 1966.

ו. דפוסי חלוקת הרווחים בחברות התעשייה, 1956 עד 1964.

ז. בדיקת השפעתם של הסדרי הפז"ק והתמ"מ על סך כל החיסכון של מקבלי פיצויים אישיים.

ספרו של מאיר חת, "זרמי הכספים במשק הישראלי, 1958 עד 1966" יצא לאור בפברואר

1968. הספר הוקדש לזכרה של כרמלה מוניטה ז"ל, עובדת בכירה במחלקת המחקר של הבנק, אשר נפטרה ללא עת ביי"ט שבט תשכ"א.

ספר נוסף של מאיר חת, "המערכת החוקית של פעילות כלכלית בישראל" (באנגלית) היה

הספר השני בסדרת המחקרים שהוציאה לאור בשביל בנק ישראל הוצאת "פרדריק א. פרגר"

בניו יורק. הספר הראשון בסדרה זו, שאף הוא ראה אור ב-1967 היו ספרו של גור עופר, "ענפי

השירותים במשק מתפתח: הדוגמא של ישראל".

בשיתוף פעולה עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה פורסמו בשנת 1967, במסגרת סדרת

הפרסומים המיוחדים של הלשכה, "סקר חיסכון 1963/64" ו"סקר חיסכון 1964/65", שנערכו

במשותף על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומחלקת המחקר של בנק ישראל.

במסגרת ההכנות לוועידה השנייה של האו"ם לסחר ולפיתוח שהתקיימה בניו דלהי, ריכו

צוות מיוחד בארץ את העבודות הקשורות לפעולות הישראליות המתוכננות לוועדה השלישית

של ועידה זו, בו השתתפו מטעם מחלקת המחקר ד"ר א' שפר ששימש יו"ר הצוות וד"ר א'

אחירים. במסגרת חווה שירות מיוחד שנחתם בין המחלקה ובין מזכירות אונקט"ד, הוכן עבור

המזכירות בשביל הוועדה מחקרו של מר ג' מרקס, "צי הסוחר הישראלי 1960 עד 1966".

מחקר על הנושא "שינויים בהפרשי שכר לפי משלח-יד בשנים 1957/58 עד 1963/64" שנערך בידי ח' לוי על פי הזמנת המחלקה הושלם, וסיכום ראשון שלו פורסם במארכ 1968. המחקר בשלמותו יצא לאור אף הוא בשנת 1968. בין המחקרים המצויים בתהליך השלמה במחלקה מן הראוי להזכיר מחקר שמטרתו בניית מודל אקונומטרי לטווח קצר של המשק הישראלי.

מחקר על "תשומת תפוקה, סחר ופיתוח", שהוכן במשותף על ידי ד"ר מ' ברונו, מהאוניברסיטה העברית, הממשמש כיועץ למחלקה, מר מ' פרנקל ממחלקת המחקר ומר כ' דוהרטי מאוניברסיטת הרוורד, הוגש לוועידה הרביעית על הטכניקה של תשומה-תפוקה, שהתקיימה בג'נבה בראשית 1968.

לאחר מלחמת ששת הימים, נדרשה מחלקת המחקר להכין שורת מחקרים וסקירות ביחס למצב הכלכלי בשטחים החדשים ותכניות שונות לגביהם. מטבע הדברים נשארו רוב עבודות אלו בחזקת מסמכים פנימיים, אולם כמה מהן ראו אור:

א. המצב המוניטארי בגדה המערבית — יולי 1967.

ב. אומדני המקורות, השימושים וקשרי הגומלין בין ענפי המשק בגדה המערבית — אוגוסט 1967.

ג. פעולות הסקטור הציבורי בגדה המערבית — אוגוסט 1967.

ד. השפעת הרחבת הבנייה על התעסוקה, ההכנסות והיבוא של הגדה המערבית — אוקטובר 1967.

ב-22 באוגוסט 1967 הגיש נגיד בנק ישראל לממשלה ולוועדת הכספים של הכנסת, בהתאם להוראות סעיף 35 בחוק בנק ישראל, דין וחשבון בדבר עליית אמצעי התשלום בשיעור העולה על 15 אחוזים, בתקופה שבין ה-30 באפריל 1966 ל-30 באפריל 1967.

12. פעולות הבנק כמייצג המדינה במוסדות פינאנסיים בינלאומיים

ב-15 בנובמבר 1967 נחתם בווינגטון הסכם ההלוואה לפיו קיבל הבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ מילווה מהבנק הבינלאומי לשיקום ולפיתוח ("הבנק העולמי") בסכום של 15 מיליון דולר. זהו המילווה השני שנותן הבנק העולמי לבנק לפיתוח התעשייה — מילווה קודם בסכום של 20 מיליון דולר נחתם ב-16 בספטמבר 1965. המילווה, כקודמו, ניתן בערבות מדינת ישראל והסכם הערבות נחתם באותו מעמד. המילווה ניתן לתקופה של 15 שנה. פירעונו יחול בשנת 1970 ויסיים בשנת 1982. בניגוד למילווה קודמים של הבנק העולמי אין מילווה זה נושא ריבית קבועה, אלא שיעור הריבית ייקבע בכל מועד פירעון בהתאם לתנאי הריבית שישררו באותו מועד לגבי מילווה אחרים של הבנק העולמי. עם מילווה זה מגיע סך המילווה שקיבלה ישראל מהבנק העולמי ל-109.5 מיליון דולר. פירוט המילווה ומצבם לסוף 1967 ניתן בלוח להלן. את המשא ומתן ביחס למילווה, בישראל ובווינגטון, ניהל בשלבים שונים נגיד בנק ישראל. מלכתחילה, אמור היה המילווה להתחם במחצית 1967, ומשלחת מטעם הבנק העולמי שעשתה בארץ בתחילת השנה סיכמה את בדיקת מצב הבנק לפיתוח התעשייה והגישו דו"ח להנהלת הבנק העולמי. בשל מלחמת ששת הימים נדחתה חתימת החוזה, ולאחר המלחמה ביקשה הנהלת הבנק העולמי לבצע, באמצעות משלחות מטעם הבנק שעשו בארץ, הן בדיקה קצרה חוזרת של המוסד הלווה, והן סקר כללי על כלכלת ישראל לאחר מלחמת ששת הימים. היה זה הסקר הכלכלי הראשון שנעשה בארץ לאחר המלחמה, והוא שב ואישר כי כושר תשלום החוב של ישראל ועמדתה בשוקי האשראי מצדיקים לתת לה מילווה נוספים.

ההתייעצויות השנתיות המתחייבות מכוח סעיף 14 להסכם קרן המטבע הבינלאומית, לפיו חייבת כל מדינה המקיימת פיקוח על המטבע להתייעץ אחת לשנה עם קרן המטבע הבינלאומית

לוח כ"א - 21

מילואות הבנק העולמי לישראל, מצב ליום 31 בדצמבר 1967

(אלפי דולרים)

מספר מקבל ומטרה	תאריך המילווה	שנות פירעון	ריבית אחוזים	סכום מקורי	ביטולים	תשלומים	נמכר ע"י המלווה	מילווה אפקטיבי	סכום שנוצל
מילואות ישירים									
265 רשות הנמלים — אשדוד	9.9.60	65-85	5.75	27,500	87	55	1,850	25,507	27,412
323 ממשלת ישראל — כבישים	17.10.62	67-80	5.50	22,000	—	351	754	20,895	22,000
מילואות בערבות המדינה									
289 מפעלי ים המלח בע"מ	11.7.61	66-76	5.75	25,000	—	759	2,519	21,722	25,000
424 בנק לפיתוח התעשייה בע"מ	16.10.65	68-81	5.50	20,000	—	—	—	20,000	17,399
519 בנק לפיתוח התעשייה בע"מ	15.11.67	70-82	*	15,000	—	—	—	15,000	—
סך הכול	—	—	—	109,500	87	1,165	5,123	103,124	91,811

* שיעור הריבית לא נקבע בעת חתימת המילווה. הריבית תיקבע לגבי כל חלק מהמילווה לפי השיעור הסטנדרטי שיופסל על ידי הבנק העולמי בתאריך בו אושר אותו חלק לשימוש ספציפי.

ביחס להמשך קיום הגבלות אלו, היו אמורות להתקיים בירושלים במאי 1967. עקב המלחמה והכוננות שלפניה נדחו הללו עד תחילת 1968. בינואר 1968 עשתה בארץ במשך למעלה משבועיים משלחת מטעם קרן המטבע הבינלאומית בראשות סגן מנהל המחלקה האירופית בקרן, שקיימה את ההתייעצויות בסדרת פגישות עם נגיד בנק ישראל, שר האוצר, ודיונים בבנק ישראל ומשרדי ממשלה שונים. כן נפגשה עם אישי כלכלה ומשק מהסקטורים השונים. דין וחשבון המשלחת הוגש להנהלת קרן המטבע לאישור ולקבלת החלטות ביחס למדיניותה הכלכלית של ישראל. בדיוני המשלחת השתתף כמשקיף, בתוקף תפקידו, מר ה.מ.ה.א. זן-דר-ולק, סגן המנהל האקונומי של מטעם ישראל (וכן מטעם הולנד, יוגוסלביה וקפריסין) של קרן המטבע הבינלאומית. לאחר שקיימה מועצת המנהלים של הקרן דיון בדו"ח המשלחת, היא אישרה, ב-25 באפריל 1968, את ההחלטות הבאות לסיכום ההתייעצויות, האומרות:

1. "הלחצים האינפלציוניים במשק הישראלי נבלמו באמצע 1966. מאז קיימה יציבות מחירים ושכר, אולם הן ב-1966 והן ב-1967 הואט שיעור הגידול של התוצר הלאומי הגולמי לאחר אחד, וחל גידול ניכר באבטלה. בהשפעת מדיניות כלכלית מרחיבה יותר, חלה התעוררות חדשה במשק במחצית השנייה של 1967, אך הומשך בקיום יציבות השכר והמחירים. מדיניות מוניטארית גמישה מילאה תפקיד מפתח הן בצמצום פעילות היתר והן לאחר מכן בעידוד חידוש הפעילות. גורם חשוב נוסף להשגת יציבות המחירים היתה הקפאת השכר המוסכמת שהיתה קיימת מאז אמצע 1966. הגירעון המסחרי צומצם בצורה ניכרת במשך שלוש השנים האחרונות, ולמרות הגידול הרב ב-1967 בהוצאות בחו"ל הקשורות בביטחון, לא חל שינוי בגירעון בחשבונות הסחורות ובשירותים בין 1966 ו-1967. חל גידול ניכר בתשלומי ההעברה וביבוא ההון למועד ארוך ב-1967, ויתרות הזהב ומטבע החוץ של בנק ישראל גדלו ב-94 מיליון דולר. בסוף אותה שנה, היתה רמתן 715 מיליון דולר, סכום השווה בערך ליבוא של שנה אחת.

2. לפי תחזית יימשך הגידול בפעילות הכלכלית גם ב-1968, והוא יביא לגידול ניכר בתוצר הלאומי הגולמי. כדי להגיע לשיעור גידול של התוצר שניתן יהיה לקיימו במשך תקופת זמן ארוכה, וכדי לחזק נוספות את החשבון השוטף במאזן התשלומים, חיוני הוא כי ינקטו בעוד מועד צעדים למניעת הופעתם המחודשת של לחצים אינפלציוניים אשר ימנעו מישראל את הפקת מלוא התועלת ממדיניות הייצוב של השנים האחרונות ומהפיחות של נובמבר 1967. הקרן מציינת כי הרשויות הישראליות ערוות לסכנה זו, והיא מקדמת בברכה את נכונותן לשנות את המדיניות הפיסקאלית והמוניטארית הנוכחית אם תדרושנה זאת המסיבות.

3. רק חלק מועט מהיבוא כפוף עדיין להגבלות כמותיות. ישראל הורידה את תעריפי המכס על שורה ארוכה של סוגי יבוא והורדות נוספות תבוצענה במשך 1968. דעת הקרן היא כי צעדים אלה לחשיפת התעשייה המקומית לתחרות רבה יותר עם החוץ יביאו להגדלת היעילות ולחלוקה רציונלית של מקורות. עם זאת מצטערת הקרן כי ישראל לא התקדמה נוספות בהקטנת מספר הסכמי התשלומים הדו-צדדיים עם מדינות החברות בקרן, והיא בפני הרשויות הישראליות לדון מחדש במידת השימוש הנמשך שהן עושות בהסכמים אלה.

מר אהרן ברוכס, יועץ משפטי לבנק העולמי ומנהל המרכז הבינלאומי ליישוב סכסוכים בקשר עם השקעות, ביקר בארץ כאורח בנק ישראל לקראת סוף 1967 וקיים שורת שיחות בבנק בעניינים שבהם יש לבנק העולמי ולבנק ישראל עניין משותף.

בספטמבר 1967 השתתפו נגיד בנק ישראל ושר האוצר בוועידה השנתית של מועצות נגיד קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי שהתקיימה בריו-דה-ז'נירו בברזיל. שר האוצר מייצג את ישראל במועצת נגיד קרן המטבע הבינלאומית, ונגיד בנק ישראל — במועצות הנגידים של הבנק העולמי, האיגוד הבינלאומי לפיתוח, וחברת המימון הבינלאומית. מר " מילוא, מנהל בכיר בבנק ישראל, שימש כמשנה לנגיד קרן המטבע, וד"ר " ארנון, המנהל הכללי של האוצר, שימש כמשנה לנגיד הבנק העולמי.

13. הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת

הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת קיימו דיונים שוטפים על ההתפתחויות הכלכליות במשק, על יסוד סקירותיו של הנגיד. במיוחד דנו הוועדה והמועצה בשלושה נושאים מיוחדים לשנת 1967, שלטיפול באספקטים השונים שלהם הוקדשו כמה דיונים: פרשת הסתבכות הבנקים בתחילת השנה, מלחמת ששת הימים והשפעותיה הכלכליות, ובכלל זאת בעיות כלכליות ובמיוחד בעיות מטבע באזורים החדשים, ופיתוח הלירה הישראלית בנובמבר 1967, כדי להתאים את שער החליפין שלה לזה של הלי"ש.

בנוסף לנושאים אלה, קיימו הוועדה והמועצה דיונים מפורטים בשורת נושאים אחרים, ובהם, בין היתר: המדיניות הכלכלית במשק, תוך הדגשת האספקטים המוניטאריים שלה, מדיניות האשראי, מצב מערכת הבנקאות, הוראות הנזילות ושיעורי הנזילות, פעולות בנק ישראל בשוק ניירות הערך, במיוחד ביחס למילווה קצר מועד, מדיניות השכר בבנקים ובבנק ישראל, יחסי הבנק עם מוסדות פינאנסיים בינלאומיים, וענייני מינהל הבנק.

הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת אישרו את מאזן הבנק לסוף שנת 1966 ואת חשבון הרווח וההפסד לתאריך זה, וכן את התקציב המינהלי של הבנק לשנת 1967, לאחר שהללו נבחנו ונידונו במסגרת וועדות משנה של הוועדה שמונו לצורך זה.

הוועדה המייעצת אישרה, כנדרש לפי הוראות חוק בנק ישראל, את שינוי מבנה מאזן בנק ישראל, על ידי מעבר מהצגת חשבונות החובה של הממשלה בפירוט לפי מטבעות להצגה לפי מיון מטריאלי, דהיינו בהבחנה בין המקדמות הארעיות לממשלה, אותן היא חייבת לפרוע לפי החוק עם תום כל שנת כספים, ובין המקדמות ארוכות המועד לממשלה.

המועצה המייעצת סמכה ידיה על הנפקת מטבעות זיכרון בשנת 1967 וכן על הנפקת מטבע חדש בערך של לירה ישראלית אחת לשימוש במחזור, כנדרש לפי חוק בנק ישראל, וכן קיימה דיון במכלול תכניות ההנפקה של הבנק.

חברי הוועדה המייעצת הם — ה"ה י' חורינ (י"ר), מ' חזני (סגן י"ר), ש' בזרנו, א' זברסקי, י' פורדר, ח' צדוק, א' הכהן. יו"ר הוועדה וסגנו מכהנים בתפקידים אלה גם במועצה. חברי המועצה הם כל חברי הוועדה המייעצת, וכן ה"ה ז' און, א' אוסטשינסקי, י' בדר, א' בקר, ד' פטנקין, ג' פיינגולד, ד' רקנאטי וא' שכטר.

14. הנגיד, הבנק ועובדיו

במאי 1967 נבחר נגיד בנק ישראל, מר ד' הורוביץ כחבר המועצה המנהלת של "האיגוד הבינלאומי לפיתוח", איגוד וולנטארי המשמש כעתודה ציבורית למוסדות הפיתוח הבינלאומיים. הנגיד מכהן במועצה כאחד משלושת נציגי אסיה בה.

לפי יוזמת המכון האיטלקי לעניינים בינלאומיים הוחלט על הקמת מכון מיוחד לחקר הארצות המתפתחות, פיתוחן ומימוןן, על שם ד' הורוביץ, נגיד בנק ישראל, כהערכה לתפקידו כיוזם רעיון חדש למימון הפיתוח לארצות מתפתחות. מרכזו של המכון ברומא, והוא נחנך ב-18 ביולי 1967, בהרצאתו של נשיא הבנק הבין-אמריקאי לפיתוח, מר פליפה הררה.

הוועדה הפינאנסית ("הוועדה השלישית") של אונקט"ד, וועידת האו"ם לסחר ולפיתוח, החליטה במושבא באפריל 1967 בניו יורק לבקש מהמזכיר הכללי של אונקט"ד לבחון, בעזרת מומחים, את השפעת השינויים שחלו בשוקי ההון בעולם על "תכנית הורוביץ", העוסקת בגיוס הון מאהרצות המפותחות והורמתו לארצות המתפתחות בתנאי מימון רכים.

הדו"ח שהכינה בהתאם לכך מזכירות אונקט"ד, ואשר הוגש לוועידת אונקט"ד השנייה בניו דלהי בפברואר 1968, קובע כי הגורמים העיקריים המקשים על הפעלת "תכנית הורוביץ" אינם כלכליים אלא פוליטיים, ועליהם יש להתגבר כדי להפעיל את התכנית.

ד"ר פני גינור, יועצת כלכלית בבנק ישראל, יצגה את ישראל במושב הוועדה השלישית וכן במושב מועצת אונקט"ד שהתקיים בג'נבה באוגוסט 1967 ואשר הכין את סדר היום לוועידת ניו־דלהי.

בוועידת אונקט"ד השניה בניו דלהי שימש נגיד בנק ישראל, יחד עם שר המסחר והתעשייה, והשר יוסף ספיר כראש המשלחת הישראלית. בנאומו בוועידה הוא הציג שוב את התכנית הנושאת את שמו ואשר כדאיותה הכלכלית אושרה שוב, וטען לקבלתה על ידי הוועידה. ד"ר פ' גינור וד"ר א' אחירם ממחלקת המחקר שימשו כחברים במשלחת ישראל לוועידה זו.

הוועדה לבדיקת חלוקת ההכנסה הלאומית בישראל, שמונתה על ידי הממשלה במאסר 1962 ואשר נגיד הבנק שימש כיושב הראש שלה, הגישה את הדין וחשבון שלה בתחילת 1967.

מר י' טאוב, מזכיר כללי של הבנק, מונה כחבר ועדת המנהלים הכלליים לשטחים המוחזקים. ד"ר א' שפר, מנהל משותף של מחלקת המחקר, שימש כחבר הוועדה לבדיקת מדיניות התעופה בישראל. מר צ' וויס ממחלקת המחקר ריכו את החלק הכלכלי של עבודת הוועדה. מר ח' דובשני, יועץ לפעולות בשוק הפתוח, מונה למנהל האגף לאירופה המערבית במחלקה האירופית של קרן המטבע הבינלאומית בווינגטון.

מר א' גילשון, כלכלן ראשי במחלקת המחקר, שימש כיו"ר צוות שמונה לבדיקת מצב התעסוקה ברצועת עזה ובצפון סיני ולאיתור תכניות תעסוקה באזורים אלה.

במלחמת ששת הימים גוייסו 189 עובדים משלושת סניפי בנק ישראל, חלק ניכר מיתר העובדים הועסקו בתורנויות ועבודות כוננות במתקני הבנק, ובמיוחד בעת ההפגזה בירושלים, ודאג בין היתר לאספקה סדירה של מזומנים בכל רחבי המדינה גם בשעת המלחמה. צוותות הנוטרים של הבנק רותקו למבני הבנק בכל הסניפים בתקופת המלחמה. כל המגויסים והנוטרים וכן העובדים שהפעילו את משרדו הראשי של הבנק בירושלים בעת ההפגזה קיבלו מכתבי הוקרה מהנהלת הבנק שצורף לו שי מזכרת — מטבע הניצחון. מטבע זיכרון בלווי מכתבים מיוחדים בחתימת נגיד הבנק נמסר לשני עובדים ששיכלו בניהם במלחמה ולעובד אחד שאחיו נפל בקרב. עובדי הבנק רכשו איגרות מילווה ביטחון בסכום כולל של 176,150 ל"י, כאשר החלה הפצת המילווה. עוד קודם לכן, בתחילת הקרבות, העבירו עובדי בנק ישראל סכום של כ-40 אלף ל"י כתרומה לאוצר המדינה.

עובדי הבנק, ממחלקות שונות, השתתפו במבצעים נרחבים של החלפת מטבע במזרח ירושלים ובשטחים החדשים החל בשלהי יוני ועד לסוף השנה. בתקופות מסוימות עסקו בפעולות אלו עד ל-40 איש מעובדי הבנק בעת ובעונה אחת.

בשנת 1967 פרשה הקבוצה הראשונה מקרב עובדי הבנק לגימלאות, שמונה במספר. מספר מקבלי הקיצבה, כולל שאירים, הסתכם בסוף השנה בתשעה־עשר.

עובדי מדור המיכון במרכז הבנק בירושלים עברו במרוצת השנה קורסים והשתלמויות במסגרת ההכנות לקראת קבלת וקליטת מחשב 360/20. תכניות שונות של תהליכי עבודה שונים בבנק הוסבו בטרם הגיע המחשב. מחשב זה, שהחליף 5 מכונות שונות של הצידוד הקונבנציונלי, הותקן בבנק לקראת סוף 1967 והוחל בהפעלתו.

בחודשים האחרונים של השנה תבע ועד העובדים הארצי להפשיר את הקפאת עליית השכר בשיעור של 5 אחוזים, הקפאה עליה הוסכם בתחילת השנה. נגיד הבנק הודיע לועד העובדים כי הנסיבות בגללן הוסכם על ההקפאה (המצב הכלכלי במדינה ואי רצון להיות גורם מדרבן להעלאות שכר במשק בכלל ובמערכת הבנקאות בפרט), בעינן עומדות, ולכן הוא מבקש שלא לשנות את המצב הקיים ולהמשיך בהקפאה מבלי לפגוע בזכויות ובהסכמים. ועד העובדים לא קיבל את דעתו של נגיד הבנק והודיע על רצונו לפנות לערכאות לשם מתן פירוש להסכם.

מספר עובדי הבנק במשרדו הראשי בירושלים, ובשני הסניפים שבתל־אביב ובחיפה, היה בסוף 1967 619 עובדים. יחידת הנוטרים של הבנק מנתה בסוף השנה 52 נוטרים, וכן הועסקו בבנק 36 חניכים.

**מאזן, חשבון רווח והפסד
לשנה שהסתיימה ב־31 בדצמבר 1967
וחשבון חלוקת הרווחים**

בנק ישראל

דין וחשבון על נכסי הבנק והתחייבויותיו עם סיום העסקים ביום כ"ט בכסלו תשכ"ח (31 בדצמבר 1967)

(אלפי ל"י)

התחייבויות

נכסים

31 בדצמבר 1967	31 בדצמבר 1966		31 בדצמבר 1967	31 בדצמבר 1966	
10,000	10,000	הון הבנק	160,762	137,551	זהב
10,000	10,000	קרן מילואים			השתתפות בקרן המטבע הבין-לאומית
997,888	779,971	שטרי כסף ומעות במחזור	78,750	67,500	בוזה
9,768	13,741	חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים	2,261,639	1,657,969	נכסים במטבע חוץ
3,353	2,869	פקדונות מוסדות כספיים בין-לאומיים	37,263	30,729	חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים
		פיקדונות מוסדות בנקאיים (כולל	17,152	14,723	השתתפות במוסדות כספיים בין-לאומיים
402,487	281,320	מוסדות כספיים) בחשבון עו"ש	138,374	15,163	שטרי אוצר
		פיקדונות מוסדות בנקאיים (כולל	21,376	77,150	שטרי מקרקעים
309,505	243,725	מוסדות כספיים) לזמן קצוב	24,877	14,211	ניירות ערך אחרים
1,601,267	1,123,715	פיקדונות מוסדות בנקאיים במטבע חוץ	358,471	174,241	מקדמות ארוכות מועד לממשלה
25,027	22,253	פיקדונות הממשלה — חסכון חובה 1962	369,598	32,559	מקדמות ארעיות לממשלה
536,418	15,170	פיקדונות הממשלה במטבע חוץ	245,785	106,363	שטרות שנוכו והלאות — מטבע ישראלי *
		פיקדונות בקשר להסכמים על עודפי מזון	162,833	155,004	שטרות שנוכו — מטבע חוץ
118,328	154,692	(ראה נכסים)	33,706	33,384	הלאות למדינות ובנקים זרים
		התחייבויות בעד אשראים דוקומנטריים	118,328	154,692	חשבונות עודפי מזון (ראה התחייבויות)
		שנפתחו, או שקוימו בקשר להסכמי	—	—	נכסי הבנק במקרקעין ובציוד
78,325	115,072	תשלומים (ראה נכסים)			אשראים דוקומנטריים שנפתחו, או שקוימו
		התחייבויות בעד ערבויות שניתנו	78,325	115,072	בקשר להסכמי תשלומים (ראה התחייבויות)
269,631	236,371	(ראה נכסים)	269,631	236,371	ערבויות שניתנו (ראה התחייבויות)
8,759	3,375	חשבונות אחרים	3,887	595	חשבונות אחרים
4,380,756	3,023,276		4,380,756	3,023,276	

* לאחר הפרשה בסך 31 מיליון ל"י לחובות מסופקים.

בנק ישראל

חשבון רווח והפסד לשנה שהסתיימה ביום כ"ט בכסלו תשכ"ח (31 בדצמבר 1967)

(אלפי ל"י)

הוצאות		הכנסות	
31 בדצמבר 1967	31 בדצמבר 1966	31 בדצמבר 1967	31 בדצמבר 1966
ריבית ששולמה, הוצאות מינהלה והוצאות אחרות		ריבית ועמלות שנתקבלו והכנסות אחרות	
67,826	122,729	85,950	173,868
54,903	122,729	87,918	173,868
רווח נקי			
173,868	122,729	173,868	122,729
לממשלה בחשבון פקדון המיועד לפרעון מוקדם של מקדמות ארוכות מועד מבנק ישראל לממשלה		חשבון חלוקת הרווחים	
—	54,903	87,918	54,903
54,903	54,903	87,918	54,903
54,903	54,903	87,918	54,903

* לאחר הפרשה בסך 31 מיליון ל"י לחובות מסופקים.

הנגיד, חברי הוועדה המייעצת וחברי המועצה המייעצת של בנק ישראל

מאי 1968

הנגיד

ד' הורוביץ

הוועדה המייעצת

י' חורין—יו"ר

מ' חזני—סגן יו"ר

ש' בז'רנו

א' הכהן

א' זברסקי

י' פורדר

ח' צדוק

המועצה המייעצת

י' חורין—יו"ר

מ' חזני—סגן יו"ר

ז' און

א' אוסטשינסקי

י' בדר

ש' בז'רנו

א' בקר

א' הכהן

א' זברסקי

ח' צדוק

י' פורדר

ד' פטינקין

נ' פינגולד

ד' ריקנטי

א' שכטר